

Dosya

YAPABİLMENİN BAŞKA BİR YOLU: SOSYAL İŞLETME OLARAK KOOPERATİFÇİLİK

“GEÇMİŞ ZAMAN OLUR Kİ,
HAYALİ CİHAN DEĞER”**MİŞ...**

SOSYAL VE DAYANIŞMA EKONOMİSİNE
HOŞGELDİNİZ...

SÜTLE GELEN EMEĞİN DAYANIŞMASI:
TİRE SÜT KOOPERATİFİ

Başımıza her daim icatlar
çıkaran bir kalkınma sevdalısı;

Eşref Yücelyiğit

DERGİ

Üç ayda bir yayımlanan sosyal kalkınma dergisidir.
Yıl 1 / Sayı 4 / Ekim - Kasım - Aralık 2015

Social
Risk
Management

info@srmdanismanlik.com
www.srmdanismanlik.com

**SOSYAL KALKINMAYI
DESTEKLİYORUZ!**

Başlarken...

İmtiyaz sahibi

Kalkınma Atölyesi adına
Ertan Karabıyık

Genel Yayın Yönetmeni

Sinem Bayraktar

Yazı İşleri Müdürü

Kurtuluş Karaşın

Editörler

Ali Kapucu

Ertan Karabıyık

Katkıda Bulunanlar

Ali Kaplan

Ayşe Kudat

Beril Adıcutlu

Berkin Şafak Şener

Can Gül

Cemre Yaşkeçeli

D. Deniz Kesmez

Dilek Kuş

Ünal Örnek

Simel Esim

Tanju Kuruöz

Tuğba Atalar

Yücel Çağlar

Grafik Tasarım & Uygulama

Kurtuluş Karaşın

Baskı

Altan Matbaası

312 394 8 394

ISSN

2149-1240

Yönetim Adresi

Üsküp Cad. 16/14

Çankaya / Ankara

Tel: 0 312 439 15 45

www.kadergi.org

kadergi@kadergi.org

facebook/KAdergi

twitter/KA_dergi

Yayın Türü

KAdergi, Kalkınma

Atölyesi'nin üç ayda bir
yayımlanan sosyal kalkınma
dergisidir. 1000 adet basılır,
ücretsiz olarak dağıtılır.

u koca dünya denen gezegende üç canlıyız; bitki, hayvan, insan. Birlikte, yan yana, sürekli bir döngü içerisinde sürüyor hikâyelerimiz. Ben ile biz, burası ayrıca her yer, şimdi ve hep, ne zaman başlar nerede biter bilemeden

her birimiz çok farklı hepimiz aynıyız. Dünyada ilk nefesimizi aldığımızda bize uzanmış ilk eli tutarız, ilk kucağa sarılırız, toprağa kök salarız. Sonrasında ne kadar bizden bene, çoğuldan teke zaman zaman, an be an dönüşsek de o eli, o kucağı, o toprağı hep ararız dayanmak için zorluğa. Paylaşıncaya dayanılır olsun diye keder, her daim olsun diye sevinç. El birliği yapınca kolaylaşır iş, ulaşılır olur hayaller, imece çözülür meseleler.

KA Dergi'nin dert edindiklerimizi, bildiklerimizi ve hayallerimizi paylaşarak yapabileceklerinizi öğrenin, bilin, isteyin diye birinci yaş mumlarını üflerken hayatı canlı tutan, dinamik, atak, azimli ve kararlı bir **kırmızı** dergi hazırladık.

1919'dan beri süt üreticisi çiftçilerin sahibi olduğu Cabot Kooperatifi'nin odaklı, ilkeli, işbirliği ve gelişime açık çalışmalarından dersler çıkarttık. Yücel Çağlar'dan "Makiler"de kooperatifçiliğin ormanları ve köyleri kaldırmak için nasıl evrildiğini öğrenip Amerika'yı yeniden keşfettik. Gönlünü bizden geri almayan Ayşe Kudat'ın sosyal sermaye tasvirini arşivimizden karelerle süsledik. Yapabilmenin başka bir yolu: sosyal işletme olarak kooperatifçiliği Ünal Örnek ve Simel Esim'den dinledik. Sizleri Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi'ne götürüp, Genç İş Kooperatif ve Kalkınma Atölyesi'nin hikâyelerine tanıklık ettik. Dünyadan kooperatifleri, Türkiye'de kooperatifçiliği resmettik. Kalkınmaya Katkı Verenler Programı yayınlarından, gönüllümüz Dilek Kuş'un hazırladığı ve Deniz Kesmez'in özetlediği Tire Süt Kooperatifi Vaka Analizi'nde sütle gelen emek dayanışmasını hissettik. Kalkınalım diye başımıza icatlar açmaktan bıkmayan Eşref Yücelyiğit ile tanışıklığımızı paylaşıp "Modernliği Dokumak" ve "Tomruk" ile tanıştıralım istedik sizleri.

Her zaman olduğu ve olacağı gibi yine, yeni, yeniden KALK-IN diye, sizleri bu dünyada yaşanan serüvenlerde hak aramaya davet ediyoruz.

Serüvenimize 'gönüllü emeğini' veren herkese sonsuz teşekkürlerimizi yolluyoruz.

Sinem Bayraktar

Genel Yayın Yönetmeni

Dosya

YAPABİLMENİN BAŞKA BİR YOLU: SOSYAL İŞLETME OLARAK KOOPERATİFÇİLİK

- 24 Kooperatiflerle Kalkınmak
- 26 Kooperatifler ve İnsana Yakışır İş
- 30 Dünyadan Koopertifler
- 32 Türkiye’de Kooperatifçilik
- 34 Sosyal ve Dayanışma Ekonomisine Hoşgeldi
- 38 Genç İşçi Kooperatif
- 42 Gençler İçin Kooperatifçilik Hareketi
- 44 Yapabilmenin Başka Bir Yolu: Kalkınma Atölyesi

Kapak Fotoğrafı: www.123rf.com/photo_41600396

6

10

Bu Sayıda

Yıl 1 / Sayı 3 / Ekim - Kasım - Aralık 2015

16

SOSYAL SERMAYE

62

48

SÜTLE GELEN EMEĞİN DAYANIŞMASI: TİRE SÜT KOOPERATİFİ

Sosyal Kalkınmayı Destekleyenler

SRM DANIŞMANLIK
ARJEN İNŞAAT
ALTAN MATBAASI
ADABEY
HÜMANİST BÜRO

54

Eşref Yücelyiğit

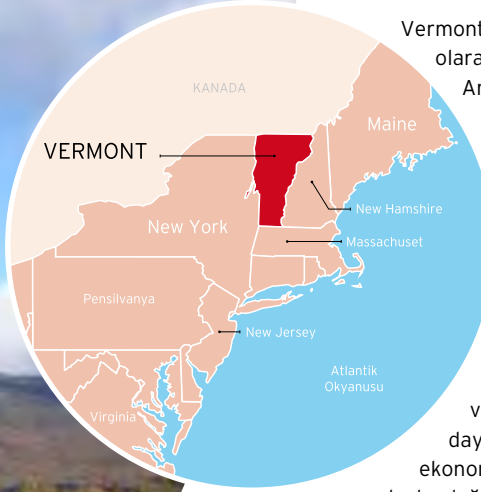

OWNED BY OUR FARM FAMILIES IN
NEW YORK & NEW ENGLAND
CABOT
COOPERATIVE

Hazırlayan: Beril Adıkuşlu
Kalkınma Atölyesi Gönüllüsü

Cabot Çiftçi Kooperatifi Mandırası, 1919 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Vermont eyaletinin Cabot kasabasında, 94 yetiştiricinin ellerinde kalan sütleri değerlendirmek amacıyla hayvan başına beşer ABD Doları ile süt kazanını çalıştırmak için gereken yakacağı ortaya koyarak kurulmuş. Başlangıçta üretim satın alınan eski bir mandırada, Rosedale adıyla pazarlanan tereyağı ile başlamış. 1930 yılına geldiğinde peynir ustası alına-

Vermont, New England olarak adlandırılan Amerika Birleşik Devletleri'nin kuzeydoğusunda yer alan ülkenin en düşük nüfuslu ikinci eyaletidir. Dağlık bir bölgede yer aldığı için ekonomisi turizm ve mandıracılığa dayanır. Tarımın ekonominin temelini oluşturduğu 20. Yüzyılın

başından itibaren bölge yüksek kalite peynirleri ile dünyada isim yapmaya başlamıştır. Vermont Dairy'nin yayımladığı "Mandıracılığın Vermont'taki Rolü" başlıklı ekonomik değerlendirmede de ifade edildiği gibi, eyalet genelindeki yaşam tarzı ve arazi kullanımı 20. yüzyılın başından itibaren mandıracılık yapma doğrultusunda gelişmiş.

Eyaletin kuzeydoğusunda yer alan Cabot kasabası da süt üreticilerinin oluşturduğu, ödüllü peynirlerin imalatçısı Cabot Kooperatifi sayesinde bölgenin bu alandaki tanınırlığının artmasını sağlamıştır. 1,433 nüfuslu² kasaba düz bir alana kurulu olduğu için temel geçim kaynağı Vermont genelinde olduğu gibi mandıracılıktır. 18 yaş altı gençler nüfusun %32.2'sini, 25-44 yaş grubunun ise %30.1'ini oluşturduğu, 35 yaş ortalaması ile Amerika'nın genç kasabalarından sayılan Cabot, tamamen kırsal nüfustan oluşmaktadır.³ Ülke ve eyalet geneline oranla düşük gelir seviyesine sahip olan Cabot'ta tarımın yanı sıra en çok iş imkanı eğitim ve kamu alanlarında bulunsa da, gelişen bu alanlarda yerli halk çalışmadığı için kasabanın gelir seviyesinde artış olmamıştır. Bu nedenlerle, çiftçilikle uğraşan yerel halk için ekonomik çıkarlarını gözetken Cabot Kooperatifi önemini korumuştur.

rak peynir üretimine geçilmiş ve böylece 1989 yılında kazanılan Amerika'nın en iyi Çedar Peyniri ödülüne giden yol açılmış.

1960'dan itibaren ülke genelinde tarımcılık ve hayvan yetiştiriciliği yapan nüfusun azalmasına rağmen Cabot Kooperatifi, ülkenin diğer eyalet ve bölgelerine gönderilen ürün miktarının artışına bağlı olarak çevredeki diğer üreticilerin de dikkatini çekerek ve ortak sayısını 600'e yükseltmeyi başarmış. 1980'lerde Vermont'taki çiftliklerin sayısı azalmasına rağmen Kooperatif ortak sayısını korumayı başarmış ve kurulduğu yıldan itibaren Rosedale markası altında

pazarlanan yüksek kalite süt ürünleri Cabot'ın markalaşması ile kendi adı ile pazarlanmaya başlamış. Böylece, Kooperatifin ticari faaliyetlerini tamamen bağımsız bir biçimde yürütmesi ve kendi adı ile tüketiciler tarafından tanınması sağlanmış.

Servis ve hizmet sektörlerinin önem kazanıp tarımsal üretimin ekonomideki payının azalması ile birlikte, Cabot Kooperatifi ortağı üreticiler, 1992 yılında aynı alanda kurulan bir başka üretici kooperatifi olan Agri-mark⁴ ile birleşme kararı almış. Böylece Cabot Çiftçi Kooperatifi Mandırası 1918 yılında Vermont'un

da bulunduğu New England bölgesindeki süt üreticilerinin ortaklığı ile kurulan Agri-Mark Kooperatifi ile birleşerek Cabot Mandıra Kooperatifi adını almış. Ülke genelinde daha geniş bir sevkiyat ağına sahip olan Agri-mark ile birleşmeden sonra Cabot markasının dağıtım ağı da genişlemiş. Kooperatif günümüzde 1,200 süt üreticisi ortağı, üç eyalette dört adet üretim tesisi ve binden fazla çalışanı ile peynir, yoğurt, tereyağı gibi çeşitli süt ürünlerini üretmeye devam ediyor.

Cabot Cheese⁵ markası ile birlikte kullanılan ve tüketici zihninde bütünleşen "Owned by Dairy Farmers Since 1919" (1919'dan beri Süt Üreticisi Çiftçilerin Sahip Olduğu) sloganı kooperatifin temel ilkesini oluşturduğu gibi aynı zamanda pazarlama stratejisini de yansıtıyor. Cabot peynirlerinin marka olarak başarısının nedenlerinden biri kooperatif oldukları bilincini yani; kâr amacı gütmeyen, dayanışma içerisinde yalnızca süt üreticilerini kalkındırmayı amaçlayan bir kuruluş olmayı tüketiciye yansıtabilmeleri. Ayrıca, üretim tesislerini tüketiciye açık hale getirerek

karşılıklı etkileşimi ve toplum tarafından benimsenmeyi arttırmayı amaçlıyorlar. Üretimin şeffaflığını deneyimleyen, tükettiği ürünün tüm üretim süreçlerini ve ürünlerin üreticiden doğrudan, hiçbir kâr amacı güdülmeden, doğal olarak kendisine ulaştığını gören tüketici, markaya daha olumlu yaklaşıyor.

Bunların yanı sıra, Kooperatif "sürdürülebilirlik ve süreklilik" ilkelerini benimsiyor. Henüz organik atıkların çevreye verdiği zarar konusunda yeterince etkili bir çözüm bulunamasa da, yapılan çalışmalar sayesinde süreçler hızlandırılarak ve maliyetler kısılarak en verimli üretim yapılmaya çalışılıyor. Üretimde kimyasal kullanımını da engelleyerek hem çevreye salınan zararlı kimyasalları

kısıtlamaya çalışılıyor hem de tüketiciye en doğal ve en kaliteli ürün sunuluyor.

Kooperatif ortakları, kendilerini ticari kaygılardan uzak tutup sosyal kalkınmaya faydalı olabilmek için gönüllülüğü ödüllendirme ilkesiyle hareket ediyorlar. Hem bireylere hem de diğer kooperatiflere hitap eden farklı programları sayesinde toplumun her kesimine kolektif ve gönüllü yapılan işlerin artılarını deneyimletmeye çalışıyorlar. Diğer kooperatiflere sundukları 'Co-ops for Community' programı ile yakın çevrelerindeki bir kuruluş veya toplulukla ortak çalışma yürütme imkânı sunarken; 'Growing Health and Wellness' programı ile içerisinde bulundukları toplumun çocukları ile etkileşim kurmayı sağlıyorlar veya işbirliği yaptıkları kooperatiflere 'Health Education' kaynaklarını açarak Cabot'ın kurulduğu günden itibaren sağlık alanında öğrendiklerini paylaşıyorlar. Böylece diğer koope-

Cabot Kooperatifi'nin sponsorluğu ile 2 kez gerçekleştirilen VERMONT KOOPERATİF ZİRVESİ, kooperatiflerin birbirleriyle etkileşimlerini ve bilgi paylaşımını sağlamıştır.

ratiflerin de çalışmalarını ilerletmesini, ortaklarının bilinçlenmesini ve kooperatifçiliğin toplumca daha çok tanınmasını sağlamayı amaçlıyorlar. Cabot Kooperatifi'nin de sponsorluğu ile 2 kez gerçekleştirilen Vermont Kooperatif Zirvesi⁶ ile de yine aynı doğrultuda hem kooperatiflerin birbiri ile etkileşimini, hem de bilgi paylaşımını sağlamayı amaçlıyorlar. Zirvelerde konuk edilen senatörlerin katılımı ile daha derin bir bakış açısı ve kooperatiflerin durumunu tartışma imkânı da kooperatif ortaklarına sağlanmış oluyor.

Yürütülen bu programları öne çıkaran bir diğer nokta, toplumla kooperatifler arasında etkileşimi artırarak kooperatifçiliğe desteği arttırmak ve tüketicinin bilinçlenmesini sağlamak. Öte yandan, Cabot'ın tüketiciyi bilinçlendirme ve kalkınmaya katkı sağlamasını sağlamaya yönelik tek hamlesi bu değil. Create the Good, National Cooperative Bank ve Points of Light kuruluşları ile birlikte yürüttükleri "Reward Volunteers" (Gönüllüleri Ödüllendirme) programı sayesinde topluma faydalı işlerde

çalışmak isteyen bireyler, ücretsiz olarak yönlendiriliyor, toplumla birlikte geçirdikleri zamanla orantılı olarak ödüllendiriliyorlar. Bu sayede kolektif çalışmanın faydalarını ve maddi kaygılar olmadan yapılan işlerden kazanılabilecekleri bireylere deneyimletmeye çalışıyorlar.

Çiftlik sahibi üreticiler tarafından kurulan ve hala bu aileler tarafından yönetilip işletilen Cabot Mandıra Kooperatifi, başarısını büyük oranda 'aile' anlayışını kaybetmeyişi ve ticari kaygıya kapılmayışi borçlu. Şu anda çiftliklerin başında olan neslin aile işine bağlı kalması ve bunu sürdürmeyi istemesi, kooperatifi de ayakta tutuyor. Bunda kooperatifin kuruluşundan itibaren önemsendiği Rochdale kooperatifçilik prensiplerinden taviz vermemesinin; odağını neredeyse yüzyıldır hiç değiştirmeden, ticari kaygıya kapılmadan süt üreticilerinin refahı olarak tutmasının, çevresindeki kooperatifler ile işbirliğine açık olmasının, toplumla etkileşimini hiç koparmamasının ve kooperatifi oluşturan çiftliklere adil bir gelir dağılımı sağlayabilmesinin etkisi büyük.

Kaynakça

- 1 "Milk matters the role of dairy in Vermont" Vermont Agency of Agriculture, Food & Markets; Vermont Agency of Commerce & Community Development, 2015 www.vermontdairy.com
- 2 https://en.wikipedia.org/wiki/Cabot,_Vermont
- 3 <http://www.epodunk.com/cgi-bin/genInfo.php?locIndex=277655>
- 4 www.agrimark.com/our_co-op
- 5 www.cabotcheese.coop
- 6 <http://www.vtsummit.coop/>

“GEÇMİŞ ZAMAN OLUR Kİ, HAYALİ CİHAN DEĞER” **MİŞ...** Doç. Dr. Yücel Çağlar

Orman ürünü hasat çalışmaları sırasında geçirdiği kaza sonucu yaşamını yitiren S.S. Şenköy Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ortaklarından Satılmış TAVUKÇU'nun anısına saygılarımla.

Vallahi de, billahi de “değermiş”; artık böyle düşünüyorum; artık iyiden iyiye yaşlandım sanırım (!): Ekonomik, toplumsal ve kültürel yaşamı geliştirici yenilikleri üretmekte bu denli kısır olunduğuna; aynı yanlışların birçok kez yinelediğine bakılırsa, haksız olduğum söylenebilir mi; doğrusu hiç sanmıyorum. Bu durumda; sözün gelişi, Amerika’nın yeniden keşfinden öteye geçemeyen yolculuklar kaçınılmaz oluyor.

Bence, özellikle küçük üreticiler için en etkin olabilecek ekonomik ve demokratik örgütlenme biçimlerinden birisi olan kooperatifçilik örneğin: Gündeme gelişi gibi, gündemden çıkışı da o denli kolay oldu; dolayısıyla onca özverili emek, deneyim belleklerde olumlu hemen hemen hiçbir iz bırakmadan geçmişte kaldı. Oysa 1961 Anayasasının 51. maddesini anımsarsınız sanırım: Ne deniyordu bu maddede;

“Devlet, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.”

Peki, almadı mı; aldı, hem de nasıl: Anımsayabildiklerimi “paylaşayım”: 1969 yılında 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu çıkarılmış; ilk kez 1969 yılında kurulan Orman Bakanlığı yapısında 1970 yılında yer verilen Orman-Köy İlişkileri Genel

Müdürlüğü’nün (ORKÖY) bir daire başkanlığı düzeyinde bir birimine “orman köyü kalkındırma kooperatiflerinin” yaygınlaştırılması ve geliştirilmesine yönelik görevler yüklenmiş.

1974 yılında kurulan CHP-MSP Hükümeti’nde Kooperatifler ve Köy İşleri Bakanlığı’na da yer verilmiş. 1974 yılında çıkarılan Orman Köylüleri Kalkınma Fonu Yönetmeliği’nde “orman köyü kalkındırma kooperatiflerinin” desteklenmesine yönelik kurallar da sayılmış.

6831 sayılı Orman Kanunu’nun 34 ile 40. Maddelerinde “orman köylüsü” sayılanların kuracakları kooperatiflere önemli ayrıcalıklar sağlayan düzenlemeler yapılmış; çoğunluğu yapı yapım ve tüketim olmak üzere çeşitli alanlarda on binlerce kooperatif kurulmuş; 1971 yılında kurulan Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Birlikleri ile Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatif Birlikleri Merkez Birliği (KÖY-KOOP) son derece yaygın ve etkin biçimde örgütlenmiş.

1978 yılında Bolu’nun Mudurnu İlçesi’ne bağlı Taşkesti Beldesi’nde, ilk “KÖY-KENT Projesi” uygulaması başlatılmış*, 1978 yılında orman ürünlerinin kooperatifler-

ce sana-yide değerlendirilmesinin, ürünlerin yurt içinde ve yurt dışındaki pazarlamasının devlet-çe desteklenmesi ilkesi benimsenmiş, 24 tümleşik orman ürünleri işleme tesisinin Orman Bakanlığı ile “orman köyü kalkındırma kooperatifleriyle” birlikte işletilmesi, kooperative- ratifler ile çalışanlar gerekli bilince eriştikten sonra tesislerin tümünün kooperative- ratiflere devredilmesini amaçlayan “ORKOOP Projeleri” hazırlanmıştır.

Şimdi düşünüyorum da...

Tanrım; o ne denli coşkulu, özverili çalışmaları ORKÖY’cülerin 1970’li yıllarda gerçekleştirdikleri; sözcüğün tam anlamıyla “kamusal emek şöleni”! Sanıyorum, kamu görevlileri, Cumhuriyetin kuruluş yıllarından sonra ilk kez bu denli coşkulu bir dönem geçirmişti; hangi birini saysam, bilemedim.

Sözgelimi; etkinliklerin planlı biçimde tasarlanıp yürütülmesi için gerekli alt yapının oluşturulmasını mı, yoksa, “orman köylüsü” sayılanların kalkındırılması amacıyla son derece özgün bir kırsal kalkınma yaklaşımının geliştirilmesi, bu kapsamda yüzlerce ilçenin kalkınma planlarının hazırlanmasını mı? Ya da “orman köylülerinin” kalkınma kooperatiflerinde örgütlendirilmesi, kooperative- ratiflerin olabildiğince demokratik ve etkin yapılara kavuşturulmasına yönelik yüzlerce eğitimin gerçekleştirilmesi, kimi kooperatiflerin genel kurullarının bile düzenlenmesi; 6831 sayılı Orman Kanunu’nun kooperative- ratiflere sağladığı “hakların” hem genişletilmesi hem de verimli biçimde değerlendirilmesini yahut kooperatiflerin gereksindikleri kaynakların sağlanması; bu kapsamda, 1975-2010 döneminde desteklenen toplam 1028 kooperatif projesinin

290’ının; aynı dönemde sağlanan toplam 263,6 milyon TL’lik (2010 yılı fiyatlarıyla) parasal desteğin ise % 27’sinin ilk altı yıl içinde gerçekleştirilmesini mi? Ya da tüm bu çalışmalarını gerçekleştiren; bu çalışmaları sırasında, özellikle 1970’leri ikinci yarısında doruğuna çıkan her türlü siyasal ve yönetsel baskılara karşın, deyim yerindeyse “bildiğini okuyan”; başta Erol Duruöz olmak üzere her düzeyden ORKÖY’cü çalışanların özverisini mi?

Sonraki yıllarda, özellikle de 2000’den sonra kamu yönetiminde gerçekleştirilen yıkımları göz önünde bulundurunca, bu geçmiş, gerçekleşmesine katkıda bulunanları saygıyla anmamak haksızlık olacaktır doğrusu. Bu nedenle; “geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer” demem abartılı bir söylem sayılmamalı.

Ya görkemli KÖY-KOOP deneyimi...

Tam da bu noktada; Coşkun Sabah’ın “Ağlamak İstiyorum” ya da Ozan Doğulu’nun “Dağılmak İstiyorum” şarkılarını anımsıyorum; KÖY-KOOP deneyimini anımsıyorum çünkü; haksız mıyım sizce?

Bakın KÖY-KOOP, yalnızca beş altı yıl içinde neleri başarabilmiş:

1975 yılından sonra binlerce ortağın, yanı sıra, birliğin ekonomik ve demokratik haklarının korunması, genişletilmesi için her türlü yol açıcı çalışmalar yapmış, 1975-1976 yıllarında, Romanya’dan traktör ithal ederek piyasa fiyatının %30-40 altında bir fiyatla ortaklarına ulaştırmıştır.

Ankara’da oniki katlı bir bina satın alarak, kooperatifçiliği geliştirme

projelerinin hazırlanıp yürütüldüğü, eğitsel çalışmaların yapıldığı bir merkeze dönüştürmüştür. 1978 yılında Uluslararası Kooperatifler Birliği'ne üye olmuş; birçok dış ülkeyle dışsatım ve dışalım bağlantıları yapmıştır.

Kooperatifçilik hareketinin finans ve kredi sorununun çözülmesi amacıyla Bağcılar Bankası'nın %98 hissesini satın alarak bir Kooperatifler Bankası kuruluşunun ilk adımını atmıştır. 1980 yılında da 54 ilde kuruluşunu tamamlayıp 2,5 milyon ortağa, bir bankaya ve geniş mal varlığına ulaşabilmiştir.

Kısacası; 1914 yılında kurulan Aydın İncir Müstahsilleri Kooperatifi, ardından Mustafa Kemal Atatürk'ün bu alanda da önderlik ettiği kooperatifçilik, Che'nin önerdiği gibi "olanaksız olanı gerçekleştirmeyi isteyebilecek" denli gerçekçi, bir o denli de yüreklice; "ya tutarsa!" umuduyla "göle maya çalmak" gibi bir girişimdi.

Ne var ki; bu maya 1970'li yıllarda tam da tutuyordu ki, 1980 yılındaki askeri darbesi gündeme gelmişti. Darbe yöneticilerinin ilk çokerttiği, yöneticilerini tutukladığı, varlıkları el koyduğu ekonomik ve demokratik örgütlenmelerin başında ise kooperatiflerin üst örgütlenmeleri gelmişti. Ama durun bir dakika; şimdi, deyim yerindeyse, "bu ne perhiz, bu ne turşu" demeyin; darbe yöneticileri, hazırlattığı 1982 Anayasasının 171. Maddesinde de; "Devlet, millî ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır." kuralına yer vermişti.

Ancak; 12 Eylül 1980'de gerçekleştirilen öyle bir darbeydi ki, kooperatifçilik, 1990'lı yılların sonuna değin kendine gelememiş; Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği (OR-KOOP) ancak 1997; Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Merkez Birliği (KÖY-KOOP) ise 1999 yılında yeniden kurulabilmişti.

Söyledim ya; "Geçmiş zaman olur ki, hayali cihan değer"!

Peki, neden acaba?

Doğaldır ki, bu bağlamda akla gelebilecek sorulardan birisinin bu olması gerekirdi. Ne ki, pek gelmedi; geldiğinde ise çoğunluk şaşılacak bir aymazlıkla üstün körü yanıtlarla geçiştirildi. Sözelimi, bugünlerin, göreceli olarak daha "demokratik" sayılabilecek günlerinde bile söz konusu gereğin yerine getirilmesine yönelik çabalara girilmedi, girilemedi.

Çoklukla yapılan; ülkemizde tarımsal üretimin, özellikle de küçük üreticiliğin çökertilmesinden; temel besin maddelerinin görece kısıtlıdan ya da fiyatlarındaki "önlenebilir" yükselişten; dışa bağımlılığın tarımda da giderek artmasından yakınılması; en fazla, sanki özeleştirilebilir bir değerlendirmesi yapıp da kooperatif örgütlenme biçiminin onulmaz sorularının olduğu kanıtlanmışçasına tarım üreticilerinin sendikalaşma, şirketleşme vb "yeni" örgütlenme biçimlerinin aranışı olmuştur.

Kısacası; kooperatifçiliğin önce en güçlü, en umutvar olduğu bir dönemde çökertilmesinin, sonra da kooperatifçiliği geliştirilmesine yönelik anayasal ve yasal kuralların getirilmesi ancak yine en işlevsel olabileceği bir dönemde gerektiğin-

ce desteklenmemesinin nedeni tüm boyut-larıyla ortaya konulamadı; konulduysa da ben bilemiyorum; siz biliyor musunuz?

Bence Amerika yeniden keşfedilebilir!

Bu, son yıllarda, neredeyse bir türlü vazgeçemediğim bir alışkanlığım oldu; sürekli olarak geçmişin başarılı girişimlerini anımsıyor; anımsamakla da yetinmiyor, farklı gerekçelerle ve söylemlerle de olsa yeniden gündeme getirmeye çalışıyorum. Kısacası, Amerika'yı yeniden keşfetmeyi iş edindim. Kooperatifçiliğin geliştirilmesi bunlardan biri. Bana sorarsanız, kooperatifçiliğin, özellikle tarımsal üreticilerin ekonomik ve demokratik haklarının gerektiğince savunulabilmesi; ürettikleri ürün ve hizmetlerin tüketicilere daha ucuz, daha nitelikli olarak ulaştırılabilmesi vb geleneksel yararları şimdi-lerde de önemli. Çünkü ülkemizde, tarımsal üreticileri, çoğunlukla;

- “küçük meta üreticisi”; daha açık bir söyleyişle; ilke olarak pazar için üretim yapmakla birlikte aile işgücünün yanı sıra sınırlı da olsa ücretli emek de kullanabilen küçük üreticilerden oluşan;

- özellikle tarımsal girdilerin sağlanması yönünden yerli ve yabancı tekellere bağımlı;
- büyük ölçüde iklimsel değişikliklere bağımlı olmasına karşın “tarım sigortası” kapsa-mında devletin sağlayabileceği olanakları giderek kısıtlanan; pazar ilişkilerine dayanan;
- tarımsal girdilerin verimli olarak kullanabilmesi için gerekli bilgi ve beceriden yoksun;
- araştırma ve geliştirme çalışmaları yapabilme, yapılanlara erişebilme; ürünlerini uygun biçimde depolama ve taşıma olanakları son derece kısıtlı;
- ürettiği ürün ve hizmetlerini tüketiciye ancak aracı düzeneklerle ulaştırabilen;
- giderek yaygınlaşan tarımsal üretim-gıda sanayi-ticareti tümleşmesine hakça katılabilmek için gerekli donanımdan yoksun;
- tarım politikalarının biçimlendirilmesine örgütlü olarak katılamayacak denli dağınık;
- özellikle emek, bilgi, deneyim paylaşım gelenekleri giderek azalan;
- kadın ve çocuk emeğini ekonomik ve demokratik haklardan yoksun olarak işlendiren;

- mevsimlik, geçici ya da gezici tarım işçilerine insancıl çalışma olanakları sağlayamayan;
- özellikle kentsel yerleşmelerin yakınındaki verimli tarım arazilerini, getirisi daha yüksek yatırım alanlarına “arsa” olarak sunmayı yeğleyen ya da sunmak zorunda kalan bir kesimdir.

Bence, kooperatifçilik, ülkemizde yanı sıra dünya genelinde yaygın olan üretim ilişkileri içinde, özellikle küçük tarım üreticilerinin sayıları daha artırılabilir bu yoksunların en aza indirilebilmesi için akla gelebilecek, gelmesi gereken tek örgütlenme biçimidir. İşte; benim “Amerika'yı yeniden keşfi” dediğim tam da budur.

Gönlüm isterdi ki, en son TC Güm-rük ve Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlü-ğü'nün hazırladığı Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı 2012-2016'nda da “Amerika yeniden keşfedilmiş” olsaydı; bence olamamış ne yazık ki. Bu nedenle, ben ve benim gibi düşünenler, bir süre daha geçmişin görkemli başarılarıyla avunacak; ne diyeyim; “kader utansın”!

ARJEN

**İnşaat Taahhüt
Gayrimenkul Otomotiv**

Tel: 312 341 0 341

**SOSYAL KALKINMAYI
DESTEKLİYORUZ!**

SOSYAL SERMAYE

Dr. Ayşe Kudat

Toplumları biçimlendiren ve ekonomilerine yön veren üç tür sermayeden söz edilir. Mal ve hizmet üretmek için kullanılan tüm makine, fabrika ve diğer fiziksel araçlara, üretimde kullanılan mamul veya yarı mamul veya bir başka deyişle kendisi de üretilmiş olan mal ve değerlere 'fiziki sermaye' denir. Fiziksel sermaye üzerinde mülkiyet hakkına da finans dilinde sermaye denir. Parasal veya paraya dönüşebilen, hisse senedi vb. değerler de yaygın kullanılan sermaye kavramına girer.

©Sinem Bayraktar, 2015

Parasal olmayan veya kolayca para ile ifade edilemeyen iki önemli tür sermayeden 'beşeri sermaye', yani insan kaynakları, hem parasal hem de sosyal sermayeyi önemli biçimde şekillendiren toplumdaki eğitim, beceri ve kültür öğelerini oluşturur.

Sosyal sermaye genellikle sosyal ilişkiler ağından ve güvenden oluşur. İnsanların birlikteliğini sağlar ve ekonomik sermayeye katkıda bulunur. Birbirine güvenen ve iyi ilişkiler içinde olan toplumların daha üretken olduğu düşünülür. İş birliğini kuvvetlendiren güven ortamı insan kaynaklarının ve parasal sermayenin biçimlenmesinde büyük rol oynar.

Sosyal ilişkiler, aile çevresi, dostluk ve arkadaşlıklar, kişilerin eğitim ve beceri düzeylerini etkileyerek insan kaynaklarını kuvvetlendirir. Zengin insan kaynakları ise üretim ve ekonomik kalkınmanın temelini oluşturur.

Sosyal sermaye, bir toplumdaki bireylerin ve grupların ilişki düzeyleri, iletişim olanakları ve iletişim düzeyini tanımlar. Sosyal ilişkiler ve sosyal ağ bireylerin birbirinden öğrenmesini, karşılıklı deneyim paylaşımının artmasını, bilgi ve becerilerin gelişmesini sağlar. Öte yandan, iyi eğitilmiş bireylerin oluşturduğu sosyal ağlar insan kaynaklarını farklı kanallardan güçlendirir. İnsan kaynakları ve sosyal sermaye birbirini tamamlayıcı, üretimi arttırıcı ve de ekonomik kalkınmayı biçimlendirebilir. Sosyal güvenin, sorumluluğun ve iş birliğinin gelişmediği ülke ve ortamlarda insan kaynaklarının ve fiziksel sermayenin gelişimi sınırlıdır.

İrkçılık, dinsel ve etnik gruplar arasında çekişme, çatışma, terör ve savaş ortamları bir toplumdaki güvensizliğin boyutunu ve yaygınlığını gösteren toplumsal olgulardır. Güven ortamının olması, gelir eşitsizliğinin ve yolsuzluğun yaygınlığı, gerek insan kaynaklarının gerekse de mal/hizmet üretimini azaltır. Sosyal sermayenin yoksulluğu giderici ve güven yoluyla ekonomiyi kuvvetlendirici olabileceği doğru olmakla birlikte gelir ve fırsat eşitsizliklerinin giderek arttığı çağımızda, sosyal sermayenin eşitsizlikleri perçinleştiğine de kuşku yoktur. Yoksullar, eğitim düzeyleri de düşük olunca sosyal ağları zayıf, beşeri ve fiziki sermayeden yoksun insanlar haline gelir. Zenginlik ise bireylere daha iyi

©SRM Danışmanlık Arşivinden

©Sinem Bayraktar, 2015

eğitim ve deneyim olanakları sağlar ve sosyal ağları ile finansal sermayelerini arttırmalarını kolaylaştırabilir. Sosyal gerilimin olmadığı ortamlarda bile bu üç tür sermayenin yakın ilişkileri toplumsal eşitsizliği arttırıcı rol oynar. Bu kendi döngüsü içinde iç içe geçmiş çarktan kurtulmanın yolu ise örgütsel öğeleri etkin bir biçimde kullanmaktır. Yoksul veya beşeri ve fiziksel sermayeden yoksun bireylerin birlikte hareket etmelerine olanak sağlayan koopera-

tifler ve birlikler toplumsal dayanışmayı güçlendirme ve yoksunlukları giderme açısından önemli bir rol oynarlar. Üretim ve pazarlamayı bireysel olarak veya mevcut sosyal ağlarını kullanarak yeterli biçimde güçlendiremeyen bireyler, kooperatifler çerçevesinde birleşerek kuvvetli bir sosyal sermaye yaratır, bilgi ve becerilerini geliştirir ve parasal güçlerini arttırma olanaklarına sahip olabilirler.

**YAPABİLMENİN BAŞKA BİR YOLU:
SOSYAL İŞLETME OLARAK KOOPERATİFÇİLİK**

- Gönüllü ve açık üyelik
- Demokratik üye kontrolü
- Üyenin ekonomik katılımı
- Özerklik ve bağımsızlık
- Eğitim ve bilginin geliştirilmesi
- Toplumsal sorumluluk
- Kooperatifler arası işbirliği

KOOPERATİFLERLE KALKINMAK

©Uğur Budak, 2015

Hazırlayan: Ünal Örnek

KOOPERATİF

ulusal Örgütlenme
Ortaklık DAYANIŞMA
BİRLİK
Eşitlik
KATILIM

Kooperatifçilik insanın özünde olan birlik ve beraberlik duygusunun uygulamaya geçmiş halidir. İnsani değerlere önem veren yaratıcı ve yapıcı toplum önderlerinin kendisi gibi düşünen insanlarla birlikte yer aldığı çatı örgüt olan kooperatifler demokrasiye inanan, insana ve çevreye duyarlı, toplumsal kalkınmayı yürekten isteyen bireylerin düşünce tarzıdır.

DEMOKRATİK Katılımcı İstihdam
Yaratıcı BERABERLİK

Çeşitli şekillerde tanımlasa da kooperatifçilik temelde satın alma gücü düşük bireylerin ortak amaçlar etrafında toplanarak birlikte ekonomik ve sosyal çıkarlarını korumak için kar amacı olmaksızın ortaya çıkan örgütlenme olarak kabul edilir. Bu model bireylerin ekonomik ve siyasi hayata birlikte ve eşit şartlarda etkin katılımını sağlar. Bu nedenle kooperatifler toplumsal kalkınmayı gelir adaleti içinde sağlamayı amaçlar.

Yüzyıllardan beri ülkemizde ve birçok ülkede farklı dayanışma modelleri olmak ile birlikte günümüzdeki kooperatifçilik hareketinin başlangıcı, İngiltere'deki Manchester kentinin Rochdale kasabasında kurulan kooperatifin kuruluş tarihi, 21 Aralık 1844 olarak kabul edilmektedir. Rochdale Haksever Öncüleri Tüketim Kooperatifini farklı kılan kooperatifçiliğin ilkelerini ortaya koymalarıdır. Bu ilkeler Uluslararası Kooperatifler Birliğinin genel kurullarında günün şartlarına göre değişmiş ve şekillendirilmiştir. Bu ilkeler doğrultusunda kooperatifler de diğer ticari şirketler gibi mal veya hizmet alıp, satarlar. Ancak ticari şirketlerden farklı olarak kâr amacı gütmekten veya diğer bir deyişle ortaklarına kar payı dağıtmadan faaliyet sürdürürler.

Kooperatifler, sermayeleri yetersiz insanları bir araya getirerek onlara ekonomik güç sağlarlar. Bireylere kendi işinin sahibi olma imkanı verirler. Yatırımları ile istihdam imkânı yaratırlar. Yereldeki kaynakların ekonomiyeye kazandırılmasında rol oynar, ortaklarına ve yöre ekonomisine katkı sağlarlar. İçinde bulunduğu topluma ve doğal çevreye duyarlı kooperatifler, özel sektörün yatırım yapmada çekingen davrandığı bölgelerde bile yaptıkları yatırımları ile yerel ekonominin kurtarıcısı rolünü üstlenirler. Sorunları birlikte çözmeye gücü verirler. Yörede sorunların tartışılma-

sını, çözüm yolları üretilmesini kolaylaştırır. Demokratik yaşamın sağlıklı işlemesine fırsat yaratırlar.

Kooperatifler toplumsal ve ekonomik hayatta insanların yaşamlarını daha adil, eşitlikçi ve demokratik hale getirilmesinde önemli rol oynar. Dünyada ekonomik kazancını en üst düzeye yükseltmek isteyen hırslı şirketlere veya insanların içinde bulundukları zayıf konumu istismar etmeye çabalayan insanlara karşı toplumun ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için en uygun ve yerinde örgütlenme alternatifidir. Kooperatifçilik ile yerelde ve ulusal ölçekte sosyal ve ekonomik çözümler üretilebilir ve farklılıklar yaratılabilir.

Kooperatifleri bu nedenli güçlü yapan temel özellikleri demokratik yöntemlerle yönetilmeleri ve sahiplerinin eşit konumda bulunan ortaklar olmasıdır. Kooperatiflerde ortaklık paylarına bakılmadan her ortağın bir oy hakkı vardır. Kooperatif kurmanın sayısal olarak bir ölçüğü yoktur. Her toplumda bireylerin farklı ihtiyaçlarına göre kurulan kooperatiflerin kurucu ortak sayısı esneklik gösterebilir. Kimi ülkelerde kooperatifler en az sayı olan üç ortağa sahipken, kimi ülkelerde binlerce ortağı olan kooperatifler bulunur.

Günümüzde yaşanan sosyal çalkantılar ve ekonomik çöküşlerin sonrasında kooperatifleri yeniden daha güçlü şekilde gündeme taşıyan da bu özellikleridir. İşsizliğin, yoksulluğun ve açlığın arttığı dünyamızda Birleşmiş Milletlerin de çözüm olarak ekonomik ve sosyal kalkınma için kooperatifleri göstermesi ve 2012 yılını Uluslararası Kooperatifler Yılı ilan etmesinin temelinde kooperatiflerin eşitlik, dayanışma ve adil paylaşım ile çözüm yaratması yatmaktadır.

Kooperatifçilik temelde satın alma gücü düşük bireylerin ortak amaçlar etrafında toplanarak birlikte ekonomik ve sosyal çıkarlarını korumak için kar amacı olmaksızın ortaya çıkan örgütlenme olarak kabul edilir.

KOOPERATİFLER ve İNSANA YAKIŞIR İŞ

International
Labour
Organization

ILOCCOP

Birleşmiş Milletler'in çalışma dünyasından sorumlu kuruluşu olan Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization - ILO) yıkıcı bir dünya savaşının ardından 1919 yılında evrensel ve kalıcı bir barışın ancak sosyal adalet temelinde inşa edilebileceği öncülüne dayanan görüşten hareketle kurulmuştur. Bugün ILO, insana yakışır iş ve çalışanların ve iş dünyasının kalıcı barış, refah ve ilerlemede pay sahibi olmalarını sağlayan ekonomik ve çalışma koşullarının yaratılmasına yardımcı olmaktadır.

"İnsana yakışır iş" ifadesiyle ne kast ediliyor?

Çalışma, insanların iyi olma hallerinde merkezi bir yere sahiptir. Bireysel gelir sağlamanın yanı sıra toplumsal ve iktisadi ilerlemeye, bireylerin, ailelerinin ve topluluklarının güçlendirilmesine yol açabilir. Ancak bu ilerleme, çalışmanın insana yakışır koşullarda ve şartlarda gerçekleşmesine bağlıdır. "İnsana yakışır iş" kavramı insanların çalışma hayatlarındaki tüm gayelerini kapsar. Dolayısıyla insana yakışır iş dediğimizde çalışma haklarını, istihdam fırsatlarını

Hazırlayan: **Simel Esim**
ILO Kooperatifler Birimi
Kooperatif Program Müdürü

“İnsana yakışır iş” kavramı insanların çalışma hayatlarındaki tüm gayelerini kapsar. Dolayısıyla insana yakışır iş dediğimizde çalışma haklarını, istihdam fırsatlarını, sosyal güvenliğin geliştirilmesini ve çalışmayla ilgili konularda toplumsal diyalogun güçlendirilmesini kast ederiz.

(yalnızca daha fazla iş değil, aynı zamanda daha iyi koşul ve şartlarda iş), sosyal güvenliğin geliştirilmesini ve çalışmayla ilgili konularda toplumsal diyalogun güçlendirilmesini kast ederiz.

Kooperatiflerin insana yakışır işle ilgisi nedir?

Öncelikle, emek piyasası kurumları olmaları sebebiyle kooperatifler çalışma dünyasının bir parçasıdır. Kooperatifler hem özel sektör işletmeleri, hem de işverendir. Doğrudan ve dolaylı istihdam oluşturlar. Bağımsız üretici kooperatifleri serbest çalışan üyelerinin refahına katkı sağlar. İşçi kooperatifleri ortaklarına, yani orada çalışanlara ait ve onlarca yürütülen girişimlerdir. Ürünleri veya sundukları hizmetler ne olursa olsun kooperatifler her durumda işçi istihdam eder. Ayrıca, dolaylı olarak yerel ekonomide diğer işletmeleri yaratır ve onları desteklerler.

İkinci olarak, ortakların sahibi olduğu kooperatif ilkesi insana yakışır iş fikrini hayata geçirilmesini öngörür. Kooperatif ilkelerinden biri olan topluma olan sorumluluğa dair yedinci İlke toplumsal ve emek meselelerini de içerir. Kadana, Quebec’te düzenlenen Uluslararası Kooperatifler Zirvesi Bildirgesinde insana yakışır iş taahhütleri arasındadır. İspanya’da Bask ve Endülüs bölgelerinde, İtalya’da Emilia Romania’da olduğu gibi çeşitli kooperatif ekonomilerinin bölgelelerinin gelişmesine vazgeçilmez katkı sağladığı gözlemlenmektedir. Bazı sektörlerde kooperatif modeli krize karşı işletmelerdeki hissedar yapılanmalarından daha fazla dayanıklılık göstermiş, kooperatifler ortak sa-

yarlarını korudukları veya arttırdıkları gibi sundukları ürün ve hizmetleri de çoğaltmışlardır. Kuzey Amerika ve Avrupa’daki mali ve tüketici kooperatifleri, Fransa, Yunanistan ve Türkiye’deki işçi kooperatifleri ve Birleşik Krallık ve Zimbabwe’deki konut kooperatifleri bu duruma örnek gösterilebilir. Arjantin’de “empresas recuperadas” uygulamasıyla batık girişimler başarılı bir biçimde işçi kooperatiflerine dönüştürülmüş ve sağlanan istihdamı korumuşlardır. Yaratılan iş sayısı ve kooperatiflerdeki çalışma koşullarının kalitesine dair bazı istihdam göstergeleri bulunmaktadır. Her ne kadar bunlar istatistiki olarak tamamen genellenemese de, kooperatiflerde daha yüksek çalışma memnuniyeti bildirildiğini, işçi değişiminin daha düşük olduğunu ve kriz dönemlerinde iş korunmasının daha yüksek olduğunu göstermektedirler.

ILO’nun kooperatiflere olan ilgisi nereden gelmektedir ve ILO, Birleşmiş Milletler bünyesinde tüm kooperatif girişimlerini kapsayan yetki sahibi tek örgüt olmuştur?

Tarihi olgularla başlamak gerekirse, ILO’nun ilk Genel Direktörü olan Albert Thomas Fransız bir kooperatifçi ve Uluslararası Kooperatifçi İttifak’ın Merkez Komitesi üyesiydi. Thomas bir seferinde “Ben bir kooperatifçiyim ve dolayısıyla kooperatifçi ruhun erdemine ve verimliliğine güvenim çok büyük ve tamdır” demiştir.

ILO’nun Kooperatifler Birimi (COOP), kooperatiflerin istihdam yaratmada ve sosyal adaletin gerçekleştirilmesine katkıda bulunmadaki rolünden hareketle 1920 yılında

Uluslararası
Kooperatifçi
İttifak'ının Merkez
Komite üyesi olan
Fransız kooperatifçi
Albert Thomas
-ILO'nun ilk Genel
Direktörü- "Ben
bir kooperatifçiyim
ve dolayısıyla
kooperatifçi
ruhum erdemine
ve verimliliğine
güvenim çok
büyük ve tamdır"
demiştir.

kurulmuştur. Yalnızca çalışma koşullarıyla değil işçilerin koşullarıyla ilgilenen ILO, kooperatiflerin örgütsel biçiminin bu açıdan özel bir önem taşıdığını dikkate almıştır. BM sistemi içinde ILO COOP Birimi kooperatifler üzerine çalışma yapma anlamında genel ve açık bir göreve sahip tek kuruluştur. Her türde ve büyüklükte sürdürülebilir işletmelerin yaygınlaştırılması aracılığıyla ILO'nun insana yakışır işler yaratılması yönündeki genel misyonuna katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda uygulamalı araştırmalar, politika savunu ve danışmanlık hizmetleri, teknik işbirliği ve ortaklıklar kurma gibi çalışmalar yürütülmektedir.

ILO'nun yerel iktisadi kalkınma, toplumsal ve dayanışma finansmanı, kayıt dışı ekonomide toplumsal koruma ve toplumsal ve dayanışma iktisadi gibi pek çok birimi Kooperatifler Birimi bünyesinde oluşmuştur. Emek sendikaları yıllar yılı ILO'da kooperatifleri savunmuşlardır. Sendikalar sıklıkla işçiler ve kooperatifçilik hareketleri arasındaki tarihi ittifaka işaret ederler ve yıllar

boyunca bu ilişki bazı zorluklardan geçmiş olsa da, uluslararası seviyede sendikalar her zaman kooperatiflerin arkasında durmuşlardır. Burada önemli olan, ILO'nun kooperatifleri ve emek sendikalarını bir araya getirebilen bir platform olmasıdır. ILO'nun da kendi içerisinde kooperatif modeline dair öğrenmesi gereken çok şey vardır. İşçi kooperatifleri de insana yakışır iş konusunda ILO'nun doğal müttefikleridir.

ILO'nun bu alanlardaki tavsiyeleri nelerdir?

ILO asgari ücret, göçmen işçiler, iş güvenliği ve sağlığı, çalışma koşulları gibi bir dizi uluslararası çalışma standardından sorumludur. Normatif bir örgüt olan ILO çalışma standartları hazırlamakta olup, bunlardan biri ILO'nun "Kooperatiflerin Geliştirilmesiyle İlgili Tavsiye

Kararı (2002, No. 193)", daha yakın zamanda çıkan bir diğeryse "Kayıt Dışı Ekonomiden Resmi Ekonomiye Geçişe Dair Tavsiye Kararı"dır (2015, No. 204). Kooperatiflere dair tavsiye kararının alınmasından bu yana 100'ü aşkın ülkede kooperatiflere dair yasalar değiştirilmiştir. Bazı yerlerde, örneğin Amerika kıtası, Batı Afrika ve son olarak Doğu Afrika'da tavsiye kararına uygun olarak bölgesel yasalar oluşturulmuştur. "Kayıt Dışı Ekonomiden Resmi Ekonomiye Geçişe Dair Tavsiye Kararı"nda ise kooperatiflere üç gönderme bulunmakta ve kooperatifler ekonomik geçişte boyut ekonomileri yaratmak, temsil ve toplu söz hakkı sağlamak ve topluluklarda toplumsal dayanışma sağlamak açısından kilit örgütler olarak ele alınmaktadır.

Kooperatifçilik dünyasının en önemli meseleleri nelerdir?

ILO'nun Kooperatifler Birimi'nin takip etmekte olduğu gittikçe sık rastlanan bir olgu, işçi kooperatifleri olarak işleyen ev eksenli çalışanlar kooperatifleridir. Birkaç yıl önce gerçekleştirdiğimiz bu tip kooperatifleri haritalama çalışmasında ev eksenli çalışanların, bazen sendikaların desteğiyle kurduğu 40 kooperatife rastladık.

Ev eksenli çalışanlar kooperatifleri daha kapsamlı bir olgu olan bakım kooperatiflerinin bir parçasıdır. Dünya genelinde bakım ihtiyaçları artmaktadır. Hatta bakım ekonomisi, yaşlanan nüfus gibi demografik değişikliklere rağmen büyümesini sürdürmesi beklenen

sektörlerden biridir. Kooperatifler aracılığıyla (yaşlılar, engelliler, çocuklar ve kronik hastalar için) bakım tedariki şu an haritalamaya çalıştığımız bir konu. Bu önemli alanın aynı zamanda göz ardı edilemeyecek toplumsal cinsiyet boyutları olup, ücretli veya ücretsiz bakım sağlayıcıların çoğunluğu kadınlardır. Bir diğer örnek Japonya'daki yaşlı bakımı kooperatiflerinde çalışanlar, yerel yönetimler ve hizmet alanların hepsinin kooperatif ortağı olmasıdır. Bu durum bakım gibi hizmetlerde yerel yönetimin rolüne dair önemli bir göstergedir; kooperatif modeli hükümetin sorumluluklarından

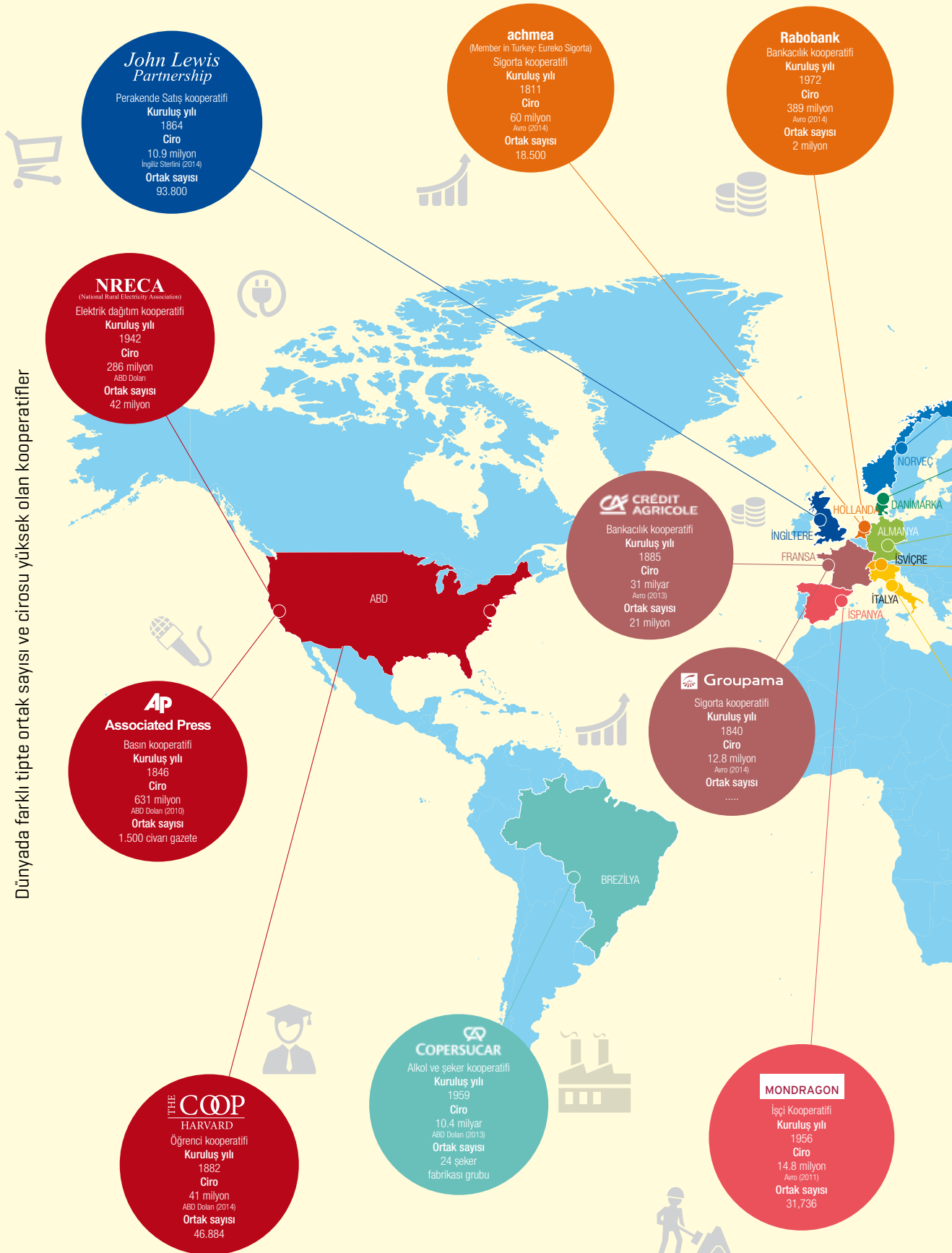
kaçınmasının bir yolu olarak görülmemelidir.

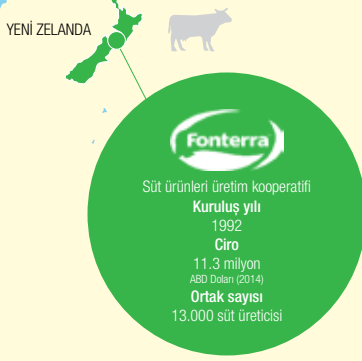
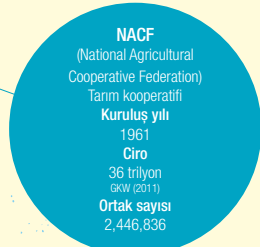
Küçük ve orta boyutlu işletmeler (KOBİler) olarak kooperatifler, KOBİ kooperatifleri ve KOBİ hizmet tedarikçisi olarak kooperatifler yerel yönetimlere ekonomik büyüme bakımından da çekici gelmektedir. Kooperatiflerin yalnızca geleneksel alanlarda kalmayıp, sürdürülebilir turizm, yenilenebilir enerji, kültür ve sanat, bakım tedariki, toplumsal hizmetler (sağlık, okullar vb.), altyapı ve ulaşım gibi yeni sektörlerle açılması bölgelerinde ekonomik büyüme sağlayama çalışan yerel yönetimler için de caziptir.

Halen zorluk çektiğimiz bir alan ise kooperatiflerden bahsederken iyi uygulamalar ve mikro çalışmalar konularını geride bırakıp daha geniş ve sağlam bir kanıt tabanına geçmek. İspanya, Belçika, Makedonya ve Sırbistan gibi bazı Avrupa ülkelerinin ve İran'ın bu konuda iyi verileri olsa da, dünyanın geri kalanında kooperatif istatistikleri bir eksiklik. Bu sorunun çözümüne yönelik 2013 Çalışma İstatistikçileri Uluslararası Kongresi sırasında kooperatif istatistiklerine dair bir karar alındı. Üye ülkelerin ve ilgili paydaşların kooperatiflere dair istatistik sistemlerini iyileştirme konusunda çağrıda bulunuldu. Kooperatifçilik hareketinin, araştırma kurumlarının ve devletlerin bu bağlamda rol oynaması gerektiği açıktır. Bu hedefe ulaşılması için pilot ülke uygulamaları Türkiye, Güney Kore, Tanzanya ve Brezilya'da başlatıldı. Bu kapsamda ILO ise kooperatif istatistiklerinin haritalandırılması üzerinde çalışmaktadır.

DÜNYADAN KOOPERATİFLER

Dünyada farklı tipte ortak sayısı ve cirosu yüksek olan kooperatifler

TÜRKİYE'DE KOOPERATİFÇİLİK

Hazırlayan: Ali Kaplan & Kurtuluş Karaşın

69.665

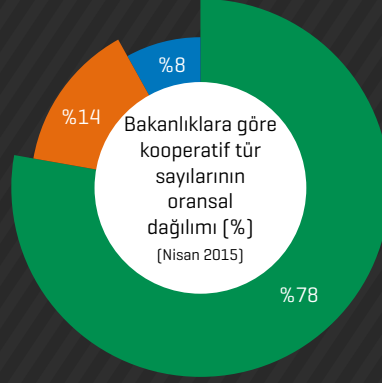
kooperatif

Taşıma Koop.

6.479

Kooperatif türlerinden taşıma kooperatifleri en fazla sayısı olan kooperatiflerdir

- Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
- Gıda, Tarım ve Hayv. Bakanlığı
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı

Kooperatif sayılarının illere göre dağılımı - 2011

> 400
300-400
200-300
100-200
< 100

Koop. sayısı	Motorlu Taşıyıcılar Koop.	Tüketim Koop.	Kredi Kefalet Koop.	İşletme Koop.	Üretim Pazarlama Koop.	Turizm Geliştirme Koop.	Tarım Satış Koop.	Temin Tevzi Koop.	Küçük Sanat Koop.	Karayolu Yolu Taşıma Koop.	Tütün T.S.K.	Eğitim Koop.	Yaş Sebze Meyve Koop.	Karayolu Yük Taşıma Koop.
Ortak Sayısı	6.443	2.599	998	641	425	358	338	308	292	205	61	47	31	30
	187.325	232.582	647.708	115.110	18.580	18.977	515.700	38.273	8.750	3.323	17.751	2.796	3.193	795

Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'na bağlı kooperatiflerin ve ortak sayılarının dağılımı (Nisan 2015)

7.433.108

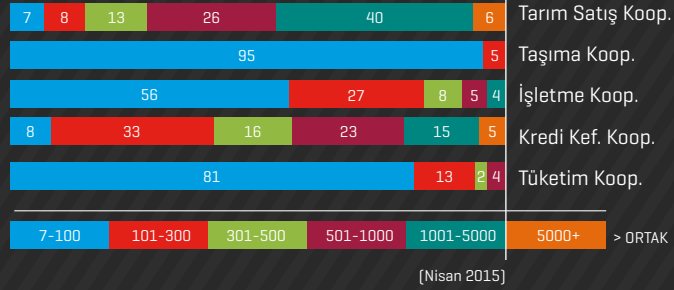
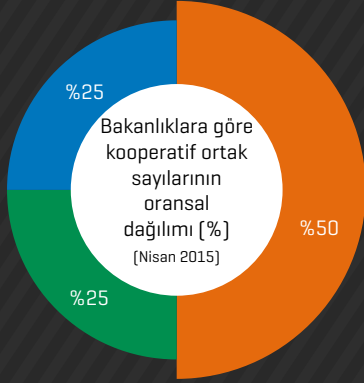
ortak sayısı

Kooperatif başına düşen ortalama ortak sayısı en yüksek olan kooperatif tarım satış kooperatifidir.

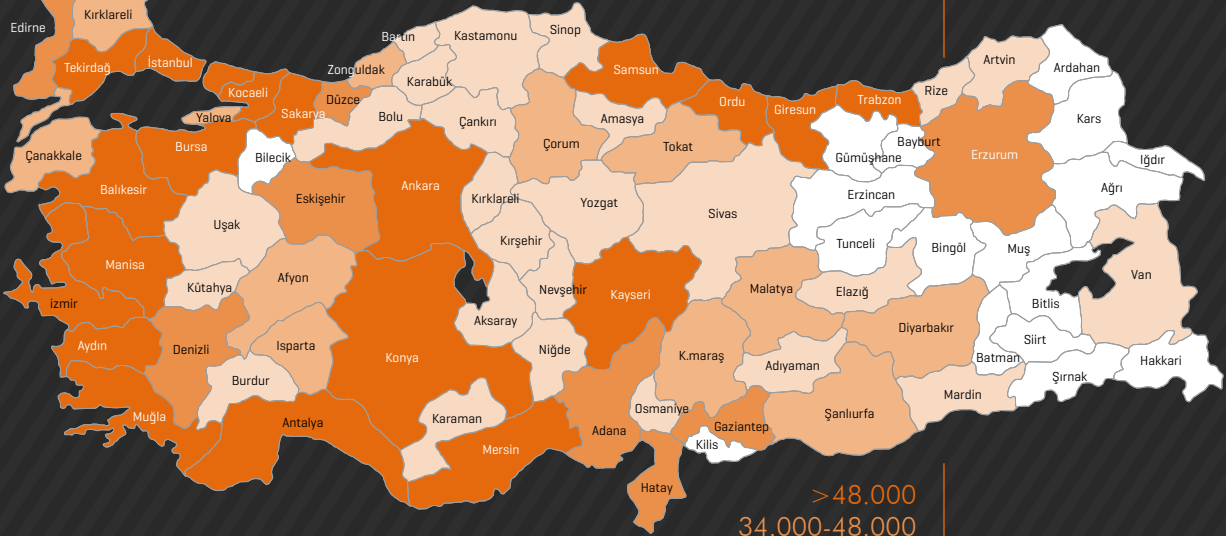

Tarım Satış Koop.

1544

Kooperatif ortaklarının illere göre dağılımı - 2011

Yayıcılık Koop.	Yardımlaşma Koop.	Bağımsız T.S.K.	Kadın Girişimci Koop.	Tedarik Koop.	Hamal Taşıma Koop.	Sigorta Koop.	Deniz Yolu Taşıma Koop.	Elektrik Enerji Üretimi Koop.	Geliştirme Koop.	Hizmet Koop.	Basın Koop.	Sağlık Hizmetleri Koop.	Deniz Yık Taşıma Koop.	Pazarlar İşletme Koop.
24	20	19	17	7	6	5	5	3	2	2	1	1	1	1
571	13.719	2.132	135	599	522	63.638	178	21	80	14	23	37	8	7

SOSYAL VE DAYANIŞMA EKONOMİSİNE HOŞGELDİNİZ...

İnsan, ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ekonomik faaliyetlerde bulunan bir canlı. Yunanca ev “oikia” ve kural “nomos” sözcük köklerinden oluşan ekonomi, “ev yönetimi” anlamına gelir.

Medeniyet tarihi boyunca insan topluluklarının yaşamlarının karmaşıklaşmasıyla ekonomi de değişmiştir. Sanayileşme, modernleşme, gelişme, kentleşme, kalkınma derken ihtiyaçların ötesinde tüketim, üretim, paylaşım alevlenen krizler, bunalmalar, sorunlar için alternatif çözüm arayışları sürmüştür.

1980’lerde bu arayışa Social and Solidarity Economy (Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi - SDE) kavram ve yaklaşımı eklenmiş, Avrupa başta olmak üzere tüm dünyadan uzmanlar incelemeler, araştırma-

lar yayınlamaya ve de tartışmalar yürütmeye başlamışlardır. Bu bir başkaldırıdan çok hem bireysel hem de toplumsal yaşamın yarattığı eşitsizlikler ve dengesizliklerin sivil toplum hareketiyle çözümlenme çabasıdır. En basit anlamda “imece” usullerle sosyal sorunlara çare bulmanın daha kurumsal, yani daha ilkeli, planlı, sistemli, düzenli ve sürekli olma hali. Böylelikle sosyo-ekonomik aktörlerinin ortaya çıkışı ya da güçlenmesi söz konusu olmuştur. Sendikalar, kooperatifler, sivil toplum örgütleri, sosyal işletmeler, toplum-temelli girişimler, inisiyatifler bunlardan bir kaçıdır.

Latince’deki kefilli, müteselsil (borçlu) “in solidum” deyiminden türetilen Fransızca “solidarite” sözcüğünden gelen dayanışma,

istek ve sorumlulukların birlikteliği, ortak güvence altında olan anlamına gelmektedir. Burada amaç, devletin vatandaşlarına ya da tüm insanlığa vadettiği sorumluluklarını ya da rolünü üstlenmek değil, yükümlülüğünü yerine getirmekte yaşadığı zorluğu, sıkıntıyı, eksikliği bertaraf etmek ya da bunun için destek vermektir.

Dayanışma ile karşılıklı, etkileşimli ve birbirine bağlı toplu hareket etme söz konusudur. Kişisel ya da tekil kazanımlar yerine karşılıklı ve çoğul fayda hedeflenmektedir. Bu nedenle sosyal ekonomi denince akla çoğunlukla kar elde etmekten çok hedefledikleri amaçları gerçekleştirmek için çalışan aktörler gelir. Sosyal ekonominin piyasa ya da kapitalist ekonomiden ayrılan

biz ^{olduğumuz için} benim

UBUNTU:
I AM BECAUSE YOU ARE

©Sinem Bayraktar, 2015

önemli bir noktası, hedeflenenin sosyal, yani toplumsal bir olgu olması ki, burada bahsedilen çoğunlukla canlıların hayatlarında yolunda gitmeyen, yanlış ya da eksik olanı ortaya çıkartarak çözüme ortak olmak. Bir diğer fark ise, business as usual – olağan şeyler yaklaşımından uzaklaşarak “talep edilen bu” yerine, “olması gereken, hak edilen bu” diyerek üretim yapmak. Yani “organik ürünler tüketicilerce tercih edilmeye başlandı” gözleminden değil, üretim ve hazırlık sürecinde yapay ve kimyasal uygulamaların olmadığı, denetim altında işlemlerle hazırlanan doğa dostu, sağlıklı ürünlerin insanlara ulaştırılması ve aynı zamanda doğal dengelere en az derecede zarar verilmesini sağlama çabasından bahsetmektir.

Özetle, Tüketici, üretici, işçi, vatan-
daş ve yöneticiyi bir arada, birbiriyle
iletişim ve işbirliği halinde, birbirini
önemser bir biçimde tasavvur eden
mekanizmalar, yöntemler ve araçlar
oluşturuyor SDE’yi.

Üçüncü sektör olarak da tanımla-
nan hizmet sağlayıcı sivil toplum
kuruluşlarını, üreticiden direkt alım
yapan tüketici ağlarını, gönüllülük
ya da bağış etkinliklerini, sosyal giri-
şimleri ve hatta kayıt dışı (enformel)
ekonomi işçilerini veya kitlesel fon-
lama (crowd funding) platformlarını
kucaklayarak şemsiyesi altına alan
SDE bu tarz ekonomik faaliyetleri
özel ya da kamu sektörünün faaliyet-
leri ile de buluşturmaktadır.

“Another World is Possible – Başka
Bir Dünya Mümkün” sözü ile ilki
25-30 Ocak 2001’de Porto Alegre,

Brezilya’da düzenlenen Dünya Sos-
yal Forumunun (World Social Forum)
alternatif küreselleşme hareketiyle
(alter-globalisation agenda) bağı
kurulan Sosyal ve Dayanışma Eko-
nomisinin net ya da keskin çizgilerle
belirlenmiş bir tanımlaması yoktur.
Sosyal ve Dayanışma Ekonomisini
Tanıtım için Kıtalararası Birlik (RI-
PESS - The Réseau Intercontinental
de Promotion de l’Économie Sociale
et Solidaire) tarafından “kapitalizm
ve diğer otoriter, devlet hâkimiyetini-
deki ekonomik sistemlere alternatif”
olarak nitelendirmekte ve şu şekilde
açıklanmaktadır;

Sosyal ve Dayanışma Ekonomisinde
sıradan insanlar insan hayatının
tüm boyutlarının; ekonomik, sosyal,
kültürel, politik ve çevreci, şekillen-
mesinde aktif rol oynarlar.

Ekonominin üretim, finans, dağıtım, değiş tokuş, tüketim ve yönetim olmak üzere tüm sektörlerinde mevcuttur. Ayrıca kamu, özel ve diğer sektörleri kapsayan sosyal ve ekonomik sistemleri dönüştürmeyi hedefler. Sadece yoksullarla ilgili değildir. Toplumun tüm sınıflarını içerecek şekilde eşitsizliklerin düzeltilmesi için uğraşır. Mevcut sistem içerisinde yer alan verimlilik, teknolojinin ve bilginin kullanımı gibi iyi uygulamaları farklı değer ve amaçlara sahip toplumların refahı için kullanma ve dönüştürme becerisine sahiptir.

Tüm bu değerler ve deneyimler ışığında Eylül 2013'de Cenevre'de Birleşmiş Milletler ve diğer hükümetler arası kuruluşlarla uluslararası SDE ağlarının şemsiye örgütlenmeleri bir araya gelerek BM SDE Çalışma Grubunu (United Nations Inter-Agency Task Force on Social and Solidarity Economy) oluşturulmuştur. Çalışma Grubu'nun üyelerinden biri olan ve sosyal ekonomiyi hem misyonu ve vizyonu gereğince, hem de 2008'de yayınladığı "Adil Küreselleşme için Sosyal Adalet Deklarasyonu" (Declaration on Social Justice for a Fair Globalisation) ile destekleyen ve savunan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 2010 yılından itibaren her sene farklı bir tema çerçevesinde farklı bir ülkenin ev sahipliğinde dünyanın dört bir yanından gelen SDE araştırmacıları, faydalanıcıları, temsilcilerini 5 gün süren Sosyal ve Dayanışma Ekonomisi Akademisi'nde (SSEA) ağırlamaktadır. Ekim 2009'da Johannesburg, Güney Afri-

ka'da düzenlenen Sosyal Ekonomi ILO Bölgesel Toplantısı'na katılan 200'den fazla uygulayıcının talebi ve önerisi ile ILO Eğitim Merkezi (International Training Center) koordinasyonunda yapılandırılan SSEA, bölgelerarası bir kapasite geliştirme, deneyim paylaşma ve uzmanlarla tanışma programıdır.

Türkiye'de sosyal kalkınma alanında 2004'den beri kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşu olarak çalışmalar yapan ve aslen kooperatif örgütlenmesi ile bir sosyal işletme gibi faaliyet gösteren Kalkınma Atölyesi Kooperatifi olarak, 27-31 Temmuz 2015'te Güney Afrika-Johannesburg'ta düzenlenen "Çalışma Dünyasında Sosyal İnovasyon" (Social Innovation in the World of Work) konulu 2015 yılı Akademisi'ne burslu olarak katılım gösterdik. 5. kez düzenlenen Akademinin ana temasını South-South Cooperation (gelişmekte olan ülkeler arası işbirliği) ve Triangular Cooperation (üçlü işbirliği; bir gelişmiş ülke ile iki gelişmekte olan ülke arası) deneyimi paylaşımı ve yaklaşımı oluşturmuştur. Bu kapsamda sosyal ekonomi örgüt ve işletmelerinin ürün ve hizmetleriyle nasıl sosyal, ekonomik ve çevresel sorunlara yenilikçi çözümler getirdikleri paylaşılmış, SDE dinamikleri, zorluklar ve olanaklar değerlendirilmiştir. 46 ülkeden 120'yi aşkın uzman, akademisyen, sendika temsilcisi, kooperatif ortağı, sosyal işletme sahibi, yatırımcı, kamu çalışanı, hükümet temsilcisi, sivil toplum gönüllüsü, ILO yetkilisi ve danışmanın katıldığı, aynı anda

İngilizce, Fransızca ve Portekizce konuşulan paneller, çalışma ziyaretleri, seçmeli dersler ve ikili görüşmelerin gerçekleştirildiği Akademi, küreselleşmenin getirdiği işbirliği ve dayanışma olanaklarının çarpıcı bir örneği olmuştur.

Özetle, Avrupa Parlamentosu, İstihdam ve Sosyal İşler Komitesi "Sosyal Ekonomi Raporu"nda da yer aldığı gibi, sosyal ekonomi dezavantajlı grupların karşılaştıkları eksikleri karşılamak, toplumsal sorunlara yerel çözümler üretmek, sürdürülebilir ve uzlaşmacı istihdam ve iş modelleri yaratmak, destek ve güçlendirme mekanizmaları oluşturmak, hak temelli ve dayanışma yaklaşımıyla sonuca odaklanmak, farklılıkları dengelemek, sosyal sermaye yaratmak, aktif vatandaşlığı ve demokratik katılımı arttırmak gibi birçok değer ve amaca katkı vermektedir. Giderek artan sayıları ile sosyal ve dayanışma ekonomisi aktörleri topluma yarar sağlama hedefleri ve sivil katılım yöntemleri ile "toplum yönetimi" ve hatta "dünya yönetimi"ni hak temelli bağlama oturtmuşlardır.

Kaynakça

- Dr. Taylan Çıkin, "Sosyal ekonominin kaynakları", Milliyet Blog, 27 Haziran 2012
- http://www.socioeco.org/index_en.html

matbaacılık • tanıtım • organizasyon

www.altanmatbaacilik.com • 0(312) 394 8 394

**SOSYAL KALKINMAYI
DESTEKLİYORUZ!**

Dayanışma Ekonomisinde Yeni bir Uğrak:

genc işi kooperatif

2010 yılında çiçeği burnunda bir üniversiteli olarak katıldığım ilk öğrenci kongresinde Atina İktisat ve İşletme Üniversitesi'nden Prof. Thomas Moutos şunları söylemişti: "Yunanistan'ın görece yoksullaşmasının bir sebebi olmalı. Biz zeytinyağı ihraç ederken Almanlardan zeytinyağı sıkım makinesi ithal ediyoruz. Bu bağımlılığın elbette bir sonu olacak."

Hazırlayan: Berkin Şafak Şener

Genç İş Kooperatif Ortakları

Üzerinden beş sene geçmiş bu hika-
yenin sonu mâlum. Liberal kurum-
salci paradigmanın medarı iftihar
olan Avrupa Birliği'nde 2008-09
küresel finansal kriziyle birlikte sür-
dürülemez kamu borçlarına sahip
perifer ekonomiler, Avro bölgesinin
ve AB'nin geçmişe dönük muhasebe-
sini yaptıklarında uzun dönemli bü-
yüme oranlarına, birlik içi bağımlılık
ilişkilerine ve ticarette katma değer
meselelerine odaklanmaya başladı-
lar. Halbuki, uzun dönemli ekono-
mik büyümenin alametifarikasının
eğitim olduğu, 20. yüzyılın başların-
da Marksist ve Neoklasik iktisatçılar
ortaya attığından beri biliniyordu.

Hanushek ve Wößmann eğitimin
uzun dönemli ekonomik büyüme-
yi nasıl beslediğini üç ana başlıkta
özetler: (i) eğitim, işgücündeki mev-
cut insan sermayesini geliştirerek
emek verimliliğini artırır, böylece
piyasanın denge çıktısı genişler , (ii)
eğitim, ekonominin inovatif kapasite-
sini ve yeni teknolojiler üzerindeki
bilgi birikimini artırır ve (iii) eğitim,
bilginin yayılımını ve iletimini
artırarak yeni üretim teknolojilerini
yaygınlaştırır . Uzun lafın kısıası,
bir ülkenin uzun dönemli büyü-
me hedeflerine erişebilmesi için
eğitim aracılığıyla insan sermayesini
artırması ve tabana yayması gerek-
mektedir. Sözelimi, inşaata, doğal
kaynaklara veya düşük katma değerli
ihracata dayalı büyüme uzun vadede
büyüme hedeflerini tutturamamak-
tadır.

**Peki, eğitimin uzun dönemli
büyümenin bir aracı olması bir
yana, eğitimin kendisi bir artı
değer yaratma yöntemi olarak
düşünülebilir mi?**

Eğitimin ve sürekli öğrenme edimi-
nin iş odaklı bir artı değer yaratma
yordamı olabileceği savı, kapitalist
işgücü piyasasının mevcut sorunla-
rından kaynaklanmaktadır. Şöyle ki,
gençlerin formal iş gücü piyasasına
katılımındaki sorun, yüksek genç
işsizliği oranlarına indirgenme-
melidir. Kayıtlı ve güvenceli bir işe
girmeyi başarabilen bir genç yeni
işinde yetkinliklerinin yalnızca
bir kısmını kullanabilmekte, işin
gerektirdiği ve işverenin talep ettiği
yetkinlikler gelişirken kurumun
ihtiyaç duymadığı beceri ve yetkin-
likler körelmektedir. Bu durum açık
bir beşeri sermaye erozyonunu işaret
eder. Bu erozyon, serbest piyasanın
genişleme ve daralma dönemlerinde
değişmediği için devrevî değil, yapı-
sal ve kalıcıdır. Bireyin sahip olduğu
tüm beceri ve yetkinlikler, sürekli
öğrenme ve öğretme ediminin bir
nesnesi olmadığı müddetçe insani
sermaye erozyonu sürecektir. Genç
İş Kooperatif, özellikle genç nüfusu
etkileyen bu erozyonu önlemek adı-
na, eğitimin ve bilgi alışverişinin iş
odaklı artı değer yaratabileceği savı
üzerine kurulmuştur.

**Genç İş
Kooperatif,
eğitimin ve bilgi
alışverişinin
iş odaklı
artı değer
yaratabileceği
savı üzerine
kurulmuştur.**

kuruluş öyküsü

Sosyal bilimlerin çeşitli mecralarından bir araya gelen ve topluma dair ürünler ortaya koyan bir grup genç, kimlik, yaşam ve mekan üçgenine odaklanan, inovatif bir kent kültürü dergisi çıkarmak üzere 2014 yılının Haziran ayında yola koyulur. “aydabir” adlı kent kültürü ve yaşam dergisi etrafında örgütlenen gönüllüler, çalışmalar yoğunlaşınca kurumsal bir çatı arayışına girer ve kolektif ve patronsuz çalışmaya, kâr maksimizasyonu odaklı olmayan ancak artı değer yaratımına imkan veren kooperatif kurumsallığında karar kılar. Bu kararın ardındaki asıl fikir, kooperatif yapısının kar amacı gütmekten artı değer yaratmaya ve kamu yararına toplumsal paydaşlarla bir arada çalışmaya imkan vermesidir. Resmi kuruluş işlemleri 2015’in Ocak ayında tamamlanan Kooperatif, özerk çalışan girişimleri ve çalışma gruplarıyla artık gayriresmi bir gençlik grubundan çok daha fazlasıdır.

S.S. Genç İş Bilimsel Araştırma ve Geliştirme, Eğitim Kooperatifi Türkiye’de genç-odaklı ilk Eğitim Kooperatifi olarak resmi yaşamına başlar ve 2015 Haziran’ında gerçekleştirilen Genel Kurul ile artık tam teşekküllü bir sosyal işletme olarak yola koyulur. Yedi kişi olan kurucu kadro tedricen onikiye yükselir. Kuruluş ve Genel Kurul işlemleri süresince bürokrasinin zorlu basamakları da sabırla aşılar. Aslında, noter, Gümrük ve Ticaret İl Müdürlüğü ve Ticaret Sicil Müdürlüğü üçgeninde mekik dokumak dahi

ortaklar arasında birlikte öğrenme, zorluğu birlikte göğüsleme açısından somut bir deneyim olur. Bu deneyimler, Genel Kurul ile birlikte beraberce yazılan iç hukuk metinleriyle taçlanır. Artık Genç İş Kooperatif, bir organizasyon şemasına, yönergelere ve yönetmeliklere sahip bir kurumdur.

Genç İş Kooperatif kamu, özel ve sivil toplum sektörüne ortaklarının yetkinliklerince danışmanlık hizmetleri sunarken, toplum-odaklı etkinliklerini de sürdürür. Aydabir adlı kent kültürü ve yaşam e-dergisiyle mobil uygulamalar üzerinden okurlara ulaşırken, Genç İş Atölye adlı e-ticaret girişimiyle ortakların ürettiği ürünler alıcıyla buluşur.

Kooperatifin sunduğu profesyonel hizmetlerden ve girişimlerinden yaratılan kazanç, ortaklara aktarılan emek bedeli dışında Kooperatif’in toplum yararına faaliyetlerinde kullanılmak üzere biriktirilir. Bu bağlamda, amaç kazancın emek bedeli dışında doğrudan topluma aktarılmasıdır. Kooperatif, bu bağlamda yurtiçindeki toplum faaliyetlerini sürdürürken, uluslararası örgütlenmesini de tesis eder. Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da gençliğin karşı karşıya olduğu ortak sorunlara çözüm bulmak amacıyla Fas, Tunus, Irak, Lübnan ve Mısır’dan gençlik odaklı akademi ve sivil toplum örgütlerini bir araya getiren Co-Opinion çalışma grubu, siyasa odaklı gençlik dayanışma ağı olarak Kooperatif’in ulusaşırı penceresini oluşturur.

sonuç yerine: ikeler ve dersler

Genç İşi Kooperatif kâr maksimizasyonunu amaçlamasa da piyasaya sunduğu hizmetlerden yarattığı artı değeri yıl sonunda kâr payı olarak değil, emeklerinin karşılığı olarak doğrudan ödeme yaparak ortaklarına aktarır. Nihayetinde Kooperatif'in yaşayabilmesi için hizmetlerini belirli bir fiyattan satması gerekmektedir. Genç İşi Kooperatif, fiyatlama konusunda da alışlageldik rotadan ayrılmaktadır. Tam rekabet piyasasında şirketlerin, arz-talep tarafından belirlenen fiyatı kabul ettikleri varsayılır. Ancak kooperatif, iş kalemlerinde fiyatı "zaman x birim emek ücreti" olarak belirlediğinden piyasa fiyatını kabul eder konumda değildir. Bu bağlamda kooperatifin hizmet bedelleri, piyasa fiyatları-

nın altında veya üstünde olabilir. Bu meyanda, kooperatif piyasayla fiyat rekabetine girmez. Ancak, farklı yetkinlikleri olan ortaklara sahiptir ve piyasaya birden fazla iş kalemini kapsayan hizmet demetleri sunar. Dolayısıyla, Kooperatiften hizmet alan bir müşterinin avantajı, herhangi üç işi üç farklı firmadan temin eden bir müşteriye göre daha fazladır. Zira, Kooperatif bir hizmetler demeti sunduğu için kar marjı şirketlere göre daha düşüktür.

Genç İşi Kooperatif, serbest piyasa sisteminde bir sığınak olma iddiasındadır. Gençlerin formel işgücü piyasasına katılımlarını, eğitim ve sürekli öğrenme edimi aracılığıyla sağlamaya çalışır. Tüm bunları gerçekleştirirken ise kişilerarası iletişimde şeffaflık, samimiyet, dürüstlük ve güven ilişkisini ön planda tutmayı öğrenmiştir.

"İçeriden" bir hikâye ile bitirelim. Çalışma gruplarımızdan Co-Opinion'un 2015 Haziran ayında Koç Üniversitesi'nde düzenlediği etkinliğe konuşmacı olarak katılan, Global Civics akımının kurucusu Hakan Altınay, işletmelerin ve kurumların yaşayabilmesi için iki unsurun yaşamsal olduğuna dikkat çeker: hukuk ve Hukuk. Büyük harfli Hukukun kurum içi adaleti sağlaması için öncelikle o kurumun ortaklarının birbirlerine dostluk hukukuyla bağlanmaları gerekir. Bu iki unsur tamamsa 21. yüzyıl sosyal dayanışma ekonomisinin belkemiği olan gençlik kooperatifleri de uzun erimli ve uzun ömürlü olacaktır.

Kooperatif Ortakları

Berkin Şafak Şener

Betül Kotan Atak

Mehmet Kuzu

Elif Özgür

Furkan Devran Sarıbaş

Ezgi Ergenç

Burçin Ceren Olçum

Semuhi Sinanoğlu

Kadir Deniz

Baran Bayraktar

Yusuf Can Gökmen

Eylül Deniz Kaynakçioğlu

GENÇLER İÇİN KOOPERATİFÇİLİK HAREKETİ

Kooperatif, mülkiyeti, sermayesi, fikirleri ortaklaşa olan ve yönetimi demokratik olarak gerçekleştirilen bir girişim aracılığı ile ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçları ve hayalleri gerçekleştirmek için gönüllü olarak bir araya gelmiş insanların kurduğu bir organizasyondur. Tarihsel sürece bakıldığında yapabilmenin bir başka seçeneği olarak kooperatifler her zaman önemli roller üstlenmişlerdir. Tarım üreticilerden tüketicilere, tedarikçilerden öğrencilere kadar toplumun her kesimi kooperatifleşme aracılığıyla güçlerini birleştirme ve ihtiyaçlarını uygun koşullarda temin etme olanağı bulmaktadır. Örneğin öğrenci kooperatiflerinden en eskisi olan Harvard Üniversitesi Kooperatifi 1882 yılında bir grup öğrenci tarafından kurulduğunda kitap satışı ile işe başlamış, öğrencilerin okul ihtiyaçlarını ve kış soğuklarından korunmak için uygun fiyata kömür ve yakacak odun gereksinimlerini karşılamakla işe devam etmiştir.

Dünyada öğrenci yurtlarını işleten, ulaşım organizasyonları yapan, öğrencilerin hemen hemen diğer tüm gereksinimlerini karşılayan birçok öğrenci kooperatifi olmasına karşın Türkiye'de hemen hemen hiç bir örneğine rastlanılmaktadır. Türkiye'de ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında öğrenci kooperatifi kurarak öğrencilerin kırtasiye, beslenme vb. gereksinimlerini karşılamak mümkün olmasına karşın, Türkiye'deki 35 bin okulda sınırlı sayıda kooperatif kurulmuş ve başarılı olmuştur. 200'e yaklaşan üniversitelerimizde de öğrencilerin gereksinimlerini karşılamak için herhangi bir öğrenci kooperatifi bulunmamaktadır.

Oysa öğrenci veya gençlik kooperatifleri aracılığıyla yalnızca üniversite kantinleri değil, üniversitedeki öğrencilerin birçok gereksinimi örneğin, barınma, ulaşım, kitap, burs, kendi işini kurma kredisi, beceri eğitimleri vs. karşılamak mümkündür. Ayrıca öğrencilerin mezun olduktan sonra kendi işlerini kurma konusunda kooperatifçiliği de tercih etmeleri ve dayanışma içinde çalışma hayatına atılmaları mümkündür.

Kalkınma Atölyesi 2004 yılında sosyal kalkınma çalışmalarını yürütmek isteyen bir grup genç tarafından yapabilemenin bir başka seçeneği olarak kooperatif örgütlenmesiyle kurulmuştur. Kuruluş sürecinde zorluklarla karşılaşmış olsa da on bir yıl boyunca çocuk işçiliğiyle, yoksullukla mücadele, yaşlılık, mevsimlik gezici tarım işçileri, arıcılığın toplumsallaşması gibi çeşitli program ve projeler uygulamış Kalkınma Atölyesi, kendisine benzer sosyal girişim odaklı kooperatiflerin kurulmasını ve güçlenmesini her zaman desteklemektedir. Bu kapsamda, GENÇLER İÇİN KOOPERATİFÇİLİK HAREKETİNE yönelik bir dizi faaliyet öngörülmektedir. Tanıtım ve savunuculuğun dışında üniversitelerde öğrenci kooperatiflerinin kurulmasını ve işlevselliğini sağlamak programın başlıca unsurlarıdır.

adabey@adabey.com.tr

www.adabey.com.tr

**SOSYAL KALKINMAYI
DESTEKLİYORUZ!**

Biz paylaştıkça büyüyecek insanlarız...

YAPABİLMENİN BAŞKA BİR YOLU

Kalkınma Atölyesi Kooperatifi'nin Kuruluş Hikâyesi

Hazırlayan: Tanju Kuruöz, Can Gül,
Ertan Karabıyık, Tuğba Atalar

Derleyen: Sinem Bayraktar

Tanju: 2001-2002 öğretim yılında Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi'nin antropoloji ve sosyal antropoloji bölümlerinde çoğu üçüncü sınıf öğrencisi olan bir arkadaş topluluğu olarak hem kendimiz ve toplum için üretimle fayda sağlamaya hem de mesleki formasyonumuzu aktarmaya yönelik arayış içerisindeydik. Arayışımız bizi "çat kapı" Birleşmiş Milletler ofisine gidip gönüllü olmak isteğimizi dile getirmemize kadar götürdü. Bu zamansız ziyaret, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) direktörünün bize bir hafta içerisinde tamamlanması istenen çocuk işçiliği programına yönelik veri girişi görevini vermesi ile sonuçlandı. Sokakta çalışan çocukların eğitime yönlendirilmesi hedefiyle yürütülen projedeki bu süreli deneme, projenin yürütüldüğü illerde saha anketlerini yapmamız

larız" sloganımızla tanıtım yaptık. Gönüllü ama disiplinli çalışarak neyi, nasıl üreteceğiz diye düşünmeye başladık.

Tuğba: ILO'nun çocuk işçiliği konusunda yaptığı projelerin veri girişini yaparken alanda çalışmalar yürüten uzmanlarla da tanışmaya başladık. Bunlardan biri, ILO'nun hazırladığımız raporu kendisiyle paylaştığı Sürdürülebilir Kırsal ve Kentsel Kalkınma Derneği (SÜRKAL) üyelerinden Ertan Karabıyık idi. "Kalkınmaya bakış açısı iş değil, yaşam olan" Ertan'la düzenli görüşmeye, birbirimizi tanımaya ve mesleğimiz üzerine neler yapabileceğimiz konusunda düşünmeye başladık. Onun "fikir öncülüğünde" ve liderliğinde ILO'nun desteklediği bir proje olan Adana'nın Karataş ilçesinde mevsimlik gezici tarım işçisi olarak pamuk hasadında çalışan çocukların

Zaten bu sürece katılmışlar ve çeşitli projelerde gönüllü olarak çalışmaya başlamışlardı. Onların bu heyecanı ve istekleri bence en önemli konuydu. Uzun süre bu konuda birlikte neler yapacağımızı konuştuk ve çok düzenli toplantılar yaptık.

Can: Bir gün, fakültenin orta bahçesinde çay içerken, bir arkadaşım elinde telefonla yanıma geldi. Telefonda konuştuğu kişiye, kendisinin Adana'ya gelececeğini; ama gelmek isteyen olursa haber vereceğini söyledi. Tam o sırada bana dönüp "Adana'ya gider misin?" diye sordu. Ne demek istediğini anlamaya çalışırken telefonu elime tutuşturdu. Telefonun diğer ucunda, Sosyal Antropoloji bölümünden arkadaşım Tanju Kuruöz vardı. Tanju an itibarıyla pamuk hasadında çalışan çocuk işçilerle ilgili bir proje için Adana-Karataş'ta bulundukla-

Fotoğraflar: Kalkınma Atölyesi Arşivi

talebini getirdi. En çarpıcı deneyim ve bize "bu işe mutlaka girmeli ve bunu devam ettirmeliyiz" dedikten de bu oldu. Mezuniyet senemize geldiğimizde üniversite de Çocuk İşçiliği ile Mücadele Topluluğu'nu kurduk. Bahar şenliğinde stand açıp "Biz paylaştıkça büyüyecek insan-

ve ailelerin durumunu araştırmak için yola çıktık. Böylelikle sahada eğitimimizi deneyimleyecektik.

Ertan: Gençler alan çalışması esnasında sosyal kalkınma sürecine katılmak, mezuniyet sonrasında sosyal konularda faaliyetlerde bulunmak istediklerini ifade ettiler.

rını, çalışmaya katılan bir arkadaşın rahatsızlandığını ve Ankara'ya dönmek üzere olduğunu, bu yüzden birine ihtiyaçları olduğunu anlattı. Projenin çok kazanç getirmeyeceğini, kendilerinin de aslında gönüllülük temelinde orada bulunduklarını da ekledi. Son söylediğinin bir

önemi yoktu; ancak cevap vermek için de çok vaktim yoktu. Aslında Tanju ile daha önce yaptığımız sohbetlerden etkilenmiş, içten içe, ekibe dâhil olabilmeyi aklımdan geçirmiştım. Bu bir fırsattı; ama çok çabuk karar verme kısmı sıkıntıydı. Okula devamsızlık ve daha birçok şey yüzünden kararsızdım. Kısa bir süre için izin istedim, yeniden görüşmek üzere telefonu kapattık. Telefonu kapattıktan hemen sonra; etrafımdaki her sabah okulun duvarlarına yapıştırılan; akşam ise sökülen afişlere baktım. Önünden geçen çoğu öğrencinin bakmadığı afişlerin birinde; “Daha adil bir dünya mümkün” yazıyordu. Doğruydum. Hemen Tanju’yu aradım ve yanlarına nasıl ulaşabileceğimi sordum.

Tanju: Adana-Karataş çalışması bize bilgi edindiren, para kazandıran, deneyimlediğimiz duygular açısından özgüveni arttıran bir mihenk taşıydı. Alandaki ilk gecemizde büyük bir fırtınaya hepimiz aynı araçtayken yakalandık, ölümden döndük. O gece bulunduğumuz yere çok yakın yıldırım düşmüş ve bir genç işçi hayatını kaybetmişti. İlkeli ama toy gençler olarak ertesi gün panik yapmadan devam ettik. Tabi bunda Ertan’ın saha deneyimi, motivasyonu ve koordinasyonunun etkisi büyüktü. Bizim için tam bir eğitimdi; işçilerin

yaşadıklarını hissetmek ve yaşamlarının içinde olabilmek için güneş altında, sıcakta pamuk topladık ancak yarım saat dayanabildik. Yaşayarak gözlemledik, içselleştirdik.

Can: Karataş, benim ve tahminen ekipteki diğer arkadaşların da kırıma noktasıdır. Kendi adıma, bildiğim her şeyin eksik olduğunu orada anladım. Ezilme, sömürme, adalet, haksızlık, yoksulluk ve yoksunluk benim bilmediğim şeylermiş. Okuduğum, yazdığım, söylediğim, bildiğimi zannettiğim; ama aslında bilmediğim... Karataş’ta bu kavramları gördüm, hissettim ve biraz öğrendim. Tarlaya giderken ölmeye aday insanlarla konuştum. Çalışmak zorunda olduğu için okula ya hiç gidemeyecek ya da birkaç ay geç kalacak, bu yüzden belki okumayı bırakacak ve gelecekte kendi çocukları da gezici tarımcısı olacak çocuklarla tanıştım. 40-50 derece sıcakta, naylon çadırda aylarca yaşayan, tarlalarda saatlerce çalışan insanları (kadın-erkek-çocuk) izledim. Aylarca hiç bir güvenceye sahip olmadan çalışıp, normal bir çalışanın çok altında para kazanan ve borca bağımlı yaşayan aileleri dinledim. Onca yoksulluğa rağmen aç kalma pahasına bizlere çay-çörek ikram eden aileleri, yanlarından ayrılırken ağlayan çocukları, onları sadece din-

lediğimiz için bizlere minnettar olan anne-babaları tanıdım. Ve öğrendim ki; ne adalet benim bildiğim adalet, ne yoksulluk benim okuduğum yoksulluk, ne sömürü benim kâğıda yazdığım sömürü. Daha fena, daha korkunç. Ve yine öğrendim ki, bunca olumsuzluğa rağmen insan insana güveniyor. Onlar bize güveniyordu. Kelebeğin kanat çırpması bir fırtınaya sebep olabiliyorsa; bizim de yapabileceklerimiz vardı. Devam etmeye karar verdik.

Tuğba: Atandan sonra değerlendirmek ve planlama yapmak için bir araya geldiğimizde psikolojik dayanıklılık, ekip çalışması, kolektif üretim, arkadaşlık, içine girerek gözlemi içeren neler yapabilir diye düşünmeye başladık. Bu arada Eylül 2003 yılında “Tarım Sektöründe En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliği Temel Araştırması (Adana İli – Karataş İlçesinde Pamuk Toplamada Çalışan Çocuklar Örneği) Raporu” yayınladı. Ankara’nın kafelerinde gündemli olarak düzenli toplanmaya, Ertan’ın Türkiye Kalkınma Vakfı ve kalkınma çalışmaları deneyimlerini dinlerken “grup olma” ve proje fikirlerini yazma önerisini şekillendirmeye başladık.

Tanju: “Proje fikirleri çantamızı” alıp finansal destekçi olabilecek kuruluşların kapılarını çalmaya

başladık. İngiltere Büyükelçiliği “Kalkınma Kuruluşları Rehberi” hazırlama fikrimize 13 bin Pound vererek can suyu koydu. 200-300 kurumla detaylı görüşmeyi ve masa başı taramayla raporlamayı içeren bu çalışma için bir arkadaşın ofisinin yalnızca küçük bir odasını kiralayarak ilk defa bir çatı altında ortak çalışma sahamızı yarattık. Yeni mezunlar olarak profesyonel çalışma hayatına amatör heyecanımızla hızlıca girmiş olduk. Bu mekânsal birlikteliğin de kazancıyla bir arada iş üretmek ve az da olsa bir gelir elde etmek bizim için mayı oldu ve derli toplu, çıkar çatışması üretmeden, kolektif çalışmamızı kurumsal-laştırmaya götürdü. Artık “BİZİM” adımızı koyma vaktimiz gelmişti.

Ertan: Türkiye’de gönüllü olarak örgütlenme modellerini çok tartıştık. Aslında ne kurmak istemediğimizi çok iyi biliyorduk. Dernek kurmak istemedik. Çünkü fikir birliğinin ötesinde işler yapmak istiyorduk. Vakıf kurmak istemedik; ne bağışlanacak malımız ne de vakıf tipi demokratik olmayan bir örgütlenme istemiyorduk. Şirket kurmak istemedik. Çünkü amacımız yalnızca kâr elde etmek değil; aynı zamanda sivil toplum kuruluşu olmak idi. Kooperatif örgütlenmesi modelini benimsedik. Ancak bunun kolay

olmadığını biliyorduk. Kooperatif modeli Türkiye’de başarısızlık demektir. Ancak biz mevcut paradigmanın tersiyle bunu yapacaktık ve sosyal işletme anlayışıyla bu süreci başlattık. Kâr edecektik, ancak ortaklarına kâr dağıtmayacaktık. Yalnızca kendi gücümüzle ilerleyecektik. Emegın karşılığı olarak ücretlendirme yapılacaktı. Yüzümüzü sosyal kalkınmaya dönecektik ve sivil toplum olacaktık.

Mevsimlik gezici tarım işçiliği göçünün insanlar, aileler, topluluklar ve ülke üzerindeki etkisini derinlemesine araştırmak, sosyal kalkınmayı sekteye uğratan unsurları bilinir hale getirmek ve olumsuzluklara çözüm bulmak için bir eylem grubundan (action grup) ve çalışma grubundan öteye gitmek istedik. Bu nedenle Türkiye’de yasal mevzuatı olan mevcut örgütlenme şekillerini araştırdığımızda kâr amaçlı şirket türleri ve kâr amacı olmayan dernek, vakıf ve kooperatif modelleriyle karşılaştık. Sosyal kalkınma sürecine katılmak ve Türkiye’nin kalkınmasına katkı için toplumsal sorunları hak ve kanıt temelli yaklaşım ile çözme amacıyla kısıtlı insan ve finans kaynaklarını da göz önünde bulundurarak en demokratik, en adil, bizim yaşam biçimimize en uygun örgütlenme modeli olarak

kooperatif modelini benimsedik. Biz aslında kendi içinde çok sayıda çalışma gruplarının olacağı, ilkelerimiz ve geleneklerimiz doğrultusunda içinde farklı atölyelerin bulunduğu, esnek ve hızla değişebilen çalışma yaklaşımını istedik. Bu nedenle, kalkınma atölyesi ismini verdik.

Can: Atölye fikri, birlikte çalışma ve ortaklaşma yaklaşımının sonucudur. Atölye tezgâhına giren bir şey; başka bir şeye dönüşüp çıkar ya, öyle yapmak için bir araya gelmiştik. Aslında şirket de olsa, dernek ya da vakıf da olsa bizim için bir şeyin değişeceği yoktu. Bizler yine “biz” dik; ama kurumsallaşma zorunluluğu oluşunca bir karar vermemiz gerekiyordu. Kooperatif diğer örgütlenme biçimlerine göre daha eşitlikçi ve ortaklaşmacı bir yapılanmaya izin verdiği için de, seçmek için daha iyi bir alternatif kalmamıştı.

Tanju: Toplumsal sistemin değişimi ve dönüşümü yani kaynaktan çevresine doğru bir sosyal kalkınmayı amaç edelim dedik. Hak temelli yani İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinden yola çıkarak sorunlara çözümler üretmeyi istedik biz. “Ben şöyle bir dünya istiyorum”u birlikte başarmak. Bu nedenle acemi duygularla vicdanı diri tutan, pay eden Kalkınma Atölyesi Kooperatifi’ni kurduk.

SÜTLE GELEN EMEĞİN DAYANIŞMASI: TİRE SÜT KOOPERATİFİ

Hazırlayan:
D. Deniz Kesmez

2.054
ortak

260
personel

185
ton/gün
süt
toplama

Tire'de ekonomik hayatın önemli bir kısmına yön veren bir kooperatifin varlığı oldukça eskilere gitmektedir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, Tire Süt Kooperatifi yörenin ilk ve tek kooperatifi olmadığı gibi hayvancılık da yörenin tek tarımsal faaliyeti değildir. Yöredeki baskın tarımsal faaliyet bugünlerde hayvancılık olsa da, yakın geçmişte kırsal alanın temel geçim kaynağı tütün ve pamuk üretimidir. Tütün yasasında yapılan değişiklik ve küçük ölçekli pamuk üretiminin gelir getirmemesi nedeniyle bu ürünlerin üretimi önemini kaybetmiş, besi ve süt hayvancılığı bunun yerini almıştır. Bu değişim-dönüşüme bağlı olarak özellikle tarımsal kalkınma ve tarım satış kooperatifleri başarıya ulaşamamış ve etkisiz hale gelmiştir.

1967 yılında, hayvancılıkla uğraşan beş çiftçinin öncülüğünde Tire Süt Kooperatifi'nin temelleri atılır. Kooperatifin kuruluşunun temel amaçlarından biri, ortakların ürettiği sütün daha yüksek fiyatlarla pazarlanmasıdır. 1974 yılında İzmir'de, Türkiye'nin ilk özel sektör süt fabrikası olan Pınar Süt Mamulleri Sanayii Anonim Şirketi'nin kurulmasıyla, hayvancılık yörede önem kazanmaya başlamıştır. Düzenli süt alımları köylülerin süt üretimine önem vermesini sağlamıştır. Tire Süt Kooperatifi'nin büyümesi, düzenli süt alımlarının başladığı bu döneme denk gelmektedir.

Kooperatifin bugünkü yönetim kurulu başkanı ve ortağı Mahmut Eskiörük'ün göreve geldiği 2002 yılında, ortak sayısı 550, kooperatifin özvarlığı 390 bin TL'dir. 2002'den sonra kooperatif içindeki dönüşüm

Atölye gönüllüsü **Dilek Kuş** tarafından hazırlanan "Tire Süt Kooperatifi" Raporunun özeti.

Mahmut Eskiörük

süreci başlamıştır. Kooperatifin eksiklikleri tespit edilip çeşitli projelerle giderilmesine ve kooperatifin güçlendirilmesine çalışılmıştır. Aynı doğrultuda, birlik olma, ortaklar arasında dayanışma ruhu geliştirilmeye ve Mahmut Eskiörük'ün deyişiyle "büyük balık tarafından yutulacak küçük balık" olmanın önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bu çabalarla gelineen noktada Tire Süt Kooperatifi, 2014 yılı itibarıyla, aktif 2.054 ortağı, 260 personeli, günde 185 ton süt toplama kapasitesi ve ortaklarına en iyi şekilde hizmet verebilmek amacıyla oluşturulan makine parkı ile bölgenin ve Türkiye'nin en güçlü kooperatifi olma özelliğini kazanmıştır.

Tire Süt Kooperatifi'nde üretim, hayvanlara verilen yemlerle başlamaktadır. Kooperatif bu aşamada, ortaklarına akaryakıt desteği, traktör ve tarımsal ekipmanların tahsisini sağlamaktadır. Kooperatif ortağı, ihtiyacı olduğu zaman kooperatife ait traktörleri ve tarımsal ekipmanları uygun fiyata kiralayabilmekte

ve de yine kooperatife ait akaryakıt istasyonundan piyasaya göre daha uygun fiyatta akaryakıt temin edebilmektedir.

Süt ürünleri üretimi, sütün sağılmasından, toplanmasına, nakledilmesinden işlenmesine ve sonra da paketlenmesine kadar bir dizi faaliyeti içermektedir. Her gün, 63 köy ve 138 çiftlikten günde iki kere olmak üzere

180 ton süt toplanmaktadır. Sütün tamamı, öncelikle Tire Süt Kooperatifinin köylerde veya çiftliklerdeki süt soğutma tanklarında toplanır. İşlemden geçirilen sütün bir kısmı yoğurt üretimi için kullanılırken bir kısmı pastörize günlük süt olarak paketlenip piyasaya sürülür.

Sütten üretilen diğer bir ürün kaymaklı yoğurttur. Kooperatif, süt üretiminin yanında 2011 yılında et işleme tesisi kurmuştur. Tesisin kurulma amacı, öncelikle ortaklarının besi hayvanlarını satarken karşılaştıkları düşük fiyatlandırmalar ve hayvan tüccarlarının ödemeleri hemen yapmamasından dolayı yaşadıkları güçlüklerdir. Et işleme tesisi sayesinde, kooperatif, yörede besi hayvanlarının değer kazanmasına ve ödemelerin zamanında yapılmasına ön ayak olmuştur. Kooperatif, ortaklarının hayvanlarını iyi bir fiyata alıp, ödemeyi de zamanında yaparak hayvanların diğer kasap ve et üreticileri tarafından düşük fiyata alınmasının önüne geçerek piyasada belirleyici hale gelmiştir.

PROJELER

Okul Sütü ve Süt Kuzusu Projeleri

Projelerin amaçlarından biri kooperatif ortaklarının sütünü sürekli ve uygun bir fiyata değerlendirmektir. Bu bakımdan, kooperatifin “üreticiden tüketiciye” ilkesini ilk kez uygulamaya başladığı proje Okul Sütü Projesi’dir. Daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı tarafından tüm Türkiye’de uygulanan bir projeye dönüştürülmüştür. Değnilmesi gereken önemli bir nokta, yerel bir kooperatif tarafından üretilen bir projenin ulusal politikanın bir parçası haline dönüşmesidir.

Hastalıktan Ari Çiğ Süt

Bu proje, sütün hiçbir işlem görmemiş halinin soğuk süt zinciri üzerinden tüketime sunulması için düşünülmüştür. Tüketicilerine sütün en sağlıklı halini, insan sağlığına uygun bir şekilde ulaştırmayı amaçlamaktadır.

Çiftçim Market

Çiftçim Market, İzmir yöresindeki beş kooperatifin ortak girişimiyle Ekim 2014’te kurulmuş, sadece kooperatif ürünlerinin satışlarının yapıldığı bir markettir. Böyle bir satış merkezinin kurulma amacı, tüketicinin kaliteli kooperatif ürünlerine ulaşmasını kolaylaştırmak ve kooperatif ürünlerinin doğrudan pazarlanmasını mümkün kılmaktır. Yöredeki tüketici bilinci arttıkça kooperatif ürünlerine yönelik bir arayış başlamıştır. Çiftçim Market’in açılması bu talebi de karşılamıştır.

Alo Süt

Alo Süt Projesi, önce Tire yöresinde uygulanmaya başlamış, daha sonra İzmir geneline yayılmıştır. İsminden de anlaşılacağı gibi, kooperatife telefonla pastörize veya organik süt siparişi verilmekte ve bu siparişler kooperatif bünyesindeki motorize ekipler aracılığıyla evlere teslim edilmektedir.

KISSADAN HİSSE

Tire Süt Kooperatifi kurulduğu günden bugüne önemli bir ilerleme ve başarı kaydetmiştir. Başarının kanıtları, kooperatifin yatırımlarının artması, soğuk süt zincirinin yaygınlaşması, et, süt ve süt ürünleri işleme tesislerinin kurulması, öz varlığında ve ortak sayısındaki artış, ürünlerinin İzmir bölgesinde tercih edilen ürünler haline gelmesidir. Önemli bir başka nokta da, kooperatifin Tire’de hem ekonomik hem de sosyal olanaklar bağlamında fark yaratan, olumlu değişimlerin aracı haline gelmesidir.

Tire yöresinde etkin bir kooperatifin varlığının doğrudan etkileri, kooperatifin verdiği ekonomik faaliyetlerde gözlenebilir. Bunların ilki, süt üretim sürecinde verdiği destek ile maliyetleri düşürmektir. Örneğin, yem desteğiyle başlayan süreç, tarlayı sürmek için gerekli traktörün uygun fiyata kiralanabilmesi, gerekli akaryakıtın daha ucuza temin edilebilmesi ve sonradan ödeme imkânını kapsamaktadır. İkinci nokta, üreticinin sütünün kalitesini artırmasıdır. Önceden de değinildiği gibi, süt toplama işlemi soğutma tanklarıyla yapılmaktadır. İlk süt çok daha çabuk bozulabildiği için ticari değeri daha düşük bir ürün iken, soğutma tankıyla toplanmış sütler besin değerlerini büyük ölçüde korur ve daha değerli bir süt elde edilmiş olur. Kooperatif, veteriner desteği ile de daha sağlıklı üretim yapılmasını sağlar. Üçüncü nokta; kooperatifin, üreticinin ürününü işleyip doğrudan tüketiciye ulaştırmasıdır. Başka bir deyişle, kooperatifin sütü yalnızca pazarlamak yerine, aynı zamanda işleyerek satmasıdır. Bu durum; üreticiyi, zaman zaman sektörde meydana gelen “süt krizleri”nden korumaktadır.

Tire Süt Kooperatifi’nin hem ekonomik refah artışı hem de sosyal bilinçte sağladığı katkı, kooperatifçiliğe ilişkin algının olumlu yönde değişimine ve tüketiciler arasında tüketim bilincinin artmasına yol açmaktadır.

Yakın zamanda Muğla'nın Köyceğiz ilçesinde, odun dışı orman ürünlerinden defne ve kekik toplayıcılığı yapan köylüler tarafından kurulmuş bir kooperatifin başkanı ile uzun uzun sohbet etme olanağı buldum. Bu köy kooperatifi 1996 yılında Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü'nün desteğiyle köyün kalkınması ve özel olarak defne ve kekik yapraklarını toplama, işleme ve mamul ürüne dönüştürerek hem iç hem de dış pazara sunma amacıyla kurulmuş. 2001 yılına kadar işler çok iyi gitmiş. Alınan kredi ile defne ve kekik işleme ve yağın çıkarma tesisi kurulmuş ve hatta yurtdışına ihracata bile başlanmış. Fakat 2001'deki ekonomik krizle birlikte faaliyetler azalmış, 2004 yılına gelindiğinde kooperatifin sahip olduğu arazi ve üzerindeki tesis bir Alman firmaya kiralanmış. Firma, tesisi bir yıl işlettikten sonra tekrar kooperatife devretmiş ve 2005'te

borçlar yeniden yapılandırılmış. Ne var ki 2011'e kadar kooperatif tarafından işletilen tesisten elde edilen gelir borçları ödemeye yetmeyince kamuya olan borçların ödenmesi karşılığında tesis özel bir firmaya satılmış. Kooperatifin ortaklarının yavaş yavaş kooperatifi terk etmesiyle ortak sayısı çok azalmış. Böylece benzer kooperatifler gibi birinci amaç olarak krediye ulaşmak, tesis kurmak ve onu işletmek üzerine odaklanması ve açıklık, şeffaflık, hesap verebilirlik, dayanışma ve ortaklık hukukunu geliştirme, krizleri aşabilecek planlama, risk sermayesi oluşturma, ürün geliştirme ve pazarlama modelleri, sağlam bir muhasebe sistemi gibi konulara önem vermemesi yüzlerce başarısız kooperatif kurma ve işletme deneyimini yaşamasına neden olmuş.

Başımıza her daim icatlar
 ıkaran bir kalkınma sevdalısı;

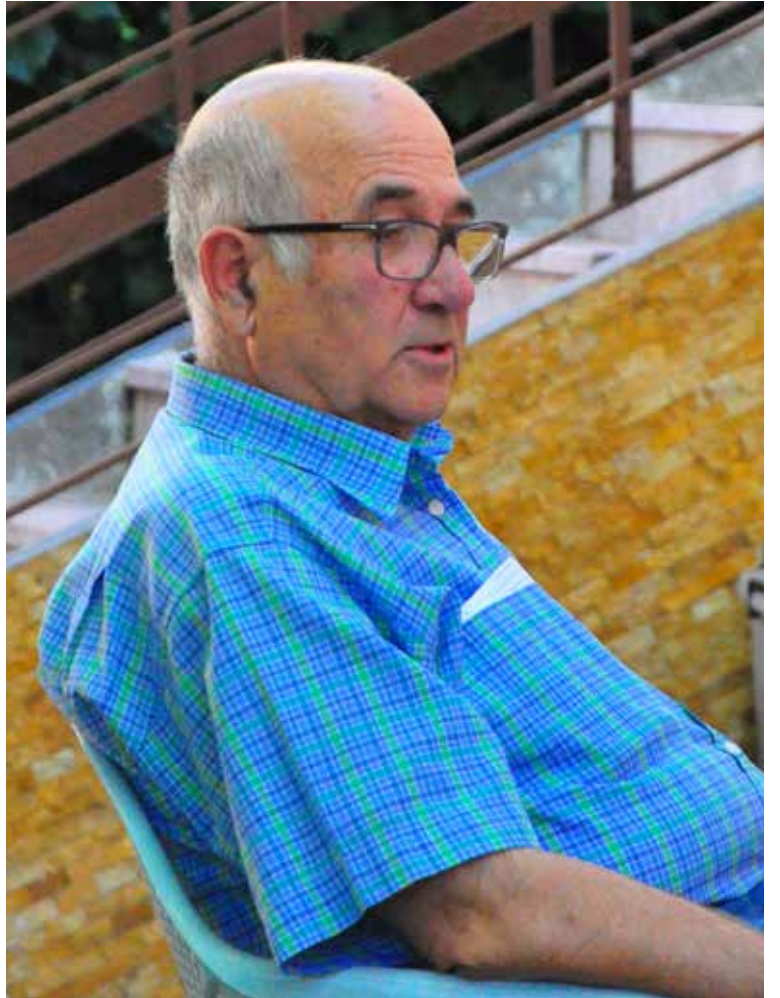
Eşref Yücelyiğit

Hazırlayan: D. Deniz Kesmez

Kalkınmaya dönük çalışmalar
iki kişinin yapacağı iř değil,
ekip işidir. Bir kişinin iyi
bir insan olması yetmiyor.
Ekibinizin olması lazım.

Gençlere söyleyeceğim
řu: başarısız olmaktan
korkmasınlar, tabi biraz
şans da lazım ama ekip son
derece önemli.

Toplum olarak tutucuyuz
sanırım. O yüzden gençlere
en önemli tavsiyem;
kesinlikle gelişmelere açık
olsunlar.

Kısaca yaşamınızın ilk yıllarından söz eder misiniz? Nerede doğdunuz? Nerede eğitim gördünüz? İlk nerede çalışmaya başladınız?

1944 yılında Ankara'da doğmuşum, babam doktor subay idi. 4 yaşına kadar babamın görevi gereği Bitlis Hastanesi'nin başhekimi olması nedeniyle Bitlis'te bulunduk. Sonra Ankara'ya geldik. Demirlibahçe İlkokulu'nu, arkasından Kurtuluş Lisesi'ni bitirdikten sonra Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi'ne gittim. O yıllarda ziraat mühendislerini ilçelere tayin etmiyorlardı. Yani bütün vilayetlerde çok boş yer olduğu için Türkiye'nin hangi ilchesine gidip de şube kurmak isteyen olursa orayı ona veriyorlardı. Çok iyi hatırlıyorum Genel Müdür bana "Türkiye'nin neresini istersin evladım" dedi. Ben de haritaya baktım, ilk Çubuk'u gördüm ve Türkiye'de ilk defa bir İlçe Şube Başkanı olarak Çubuk'a geldim. O zaman Çubuk 4500 nüfuslu, bir köyden biraz daha büyük bir yer idi.

Ankara Çubuk ilçesi yaşamınızın hep ortasında. İlçe ve köylerini kalkındırmaya yönelik yaptıklarınızdan bahseder misiniz? Zorluklar ve başarılar nelerdi?

Çubukta yaptığım ilk (bana göre başarılı) çalışmalardan biri vişne ziraatini geliştirmek oldu. Çubuk iklimi itibarıyla yazı geç gelen bir yerdir. Yüksek tirakımı. Bu sebeple vişneler geç oluşur. Vişne geç oluştuğundan fiyatı da yüksek oluyor. Bu çalışmamızda Çubuk'un ekonomisine etki edecek düzeyde on binlerce adet vişne fidanı dikildi. Etkisi uzun süre devam etti fakat şimdilerde yavaş yavaş gerilemeye başladı. Geriye gidişinin sebeplerinden biri işçilik fiyatlarının çok yükselmesi. Vişneyi toplamak başlı başına bir iştir. Bu arada ben vişne toplayan bir alet icat ettim. O aletin patentini alıp üretimini de yaptık bir süre. Fakat sonradan vazgeçtik. Bir aleti üretmek kadar onun servisini de yapabilmek, o teşkilatı kurabilmek

önemli, servisini yapamadık. Aleti kullananlar köylü vatandaşlar, elektrikle ilgili bilgileri yok ya da yetersizdi. Aküyle çalışan basit bir alet olmasına rağmen yapamıyorlardı. Pilini ters takıyorlar alet kesmiyor, bıçağını ters takıyorlar yine kesmiyor veya pilini açık bırakıyorlar kendi kendine boşalıyor. Getiriyorlar alet bozuk. Baktım olacak iş değil işi bıraktık.

Bunun yanında köy kadınlarına dönük eğitimler oldu. Zirai mücadele, sulama, büyükbaş hayvan ıslahıyla ilgili çalışmalar vardı. 10'a yakın köyde aktif bir şekilde biyogaz çalışmaları yapıldı. Bu, petrol krizinin olduğu günlerde oldukça önemli ve etkin olan bir girişimdi.

Bu noktada dilerseniz TKV'den bahsedelim. Profesyonel hayatınızda Türkiye Kalkınma Vakfı önemli bir yer tutuyor. TKV ile yollarınız nasıl kesişti, neler yaptınız?

1974-75 yıllarında bursla Amerika'da kaldım. Master yaptım. Türkiye'ye döndükten birkaç sene sonra Ziraat Odası başkanlık seçimini yönetmek için seçilmiştim. Fakat sahte oy konusunda itirazım olunca bakanlığa şikâyet edildim. Beş gün sonra, yıldırım hızıyla Diyarbakır Silvan'a tayinim geldi. Tabi hayatımda önemli bir karar; o sırada hiçbir varlığım yok, iki çocuğum var, evim de kira, belirli bir işim de yok. Karar aşamasındayken TKV'den Ahmet İnci duymuş, "İyi olmuş biz seni almak istiyorduk" diye telefon etti. İstifamın ardından TKV süreci başladı. İngilizce bilmem çok işe yaradı bu süreçte. O dönemde TKV'de, arıcılıkta ana arı üretimi çalışmasının hazırlığı yapılıyordu. Beni de bu ve benzeri çalışmaları çekti.

Peki, Türkiye'de arıcılığı geliştirmek için araştırma ve geliştirme kapsamında yaptıklarınızı paylaşır mısınız?

Bir Alman kalkınma grubu destekliyordu projeyi. Türkiye'de kimse ana arı üretimini bilmiyordu, Almanya'dan konunun uzmanı geldi, bize ana arı üretimini öğretti. Alman-

Vişne toplama aleti

Çubuk köylerinde eğitim çalışmalarında...

Zirai mücadele çalışmaları

ya'dan gelenler Türkçe bilmiyordu, biz Almanca bilmiyorduk. Bu süreci benim İngilizce bilmemle aştık. Ben bana anlatılanları işçilere anlatıyordum. 1979 yılında Türk grubu olarak ana arı üretimini yapabilmeye başladık ve Ahmet İnci'yle birlikte Kazan'da kuracağımız tesisi planladık. Fakat o yıl, hayatımdaki önemli noktalardan biridir, Varroa denilen bir haşere arılara musallat olmaya başladı. Varroa, ABD hariç dünya çapında görülen, arıyı yiyen bir haşere. Ortadoğu'yu, Avrupa'nın bir kısmını sardı. Biz tam ana arı üretimini başardık derken, baktık kolonilerimiz gidiyor, iflas edeceğiz. Nasıl üzüliyorum ne yapacağız bu haşereye diye. Kimse de bilmiyor. Sağa sola mektup yazıyoruz. Hatta bir çözüm bulmak amacıyla arıcılığın yaygın olduğu Bulgaristan'a gittik. Fakat onlardan da bilgi alamadan döndük. Ben aklıma gelen bütün böcek ilaçlarını denemeye başladım. Öyle bir şey bulmamız lazım ki; insana zararsız olacak fakat arının sırtındaki o böceği öldürecek ve balı yiyenlere de bir şey olmayacak. Bu çok hızlı çözülmesi gereken bir iş, yani bu iş bir iki sene sürerse, ana arı üretimi tesisi falan kalmayacak ortalıkta! Vakfın en büyük projesi külliye iflas edecek, çökecek. Bu konuda bir kaç tane kimyasal tespit ettim ve bir kimyasalı denemeye aldım. Başarılı oldu, yüze yakın kovani ayırıp doz araştırması yaptım ve bir dozun arıya zarar vermediği ama Varroa'yı büyük ölçüde öldürdüğünü tespit ettik. İlacın imalatını yapmak için evin bir odasını laboratuvar çamaşır makinelerini de karıştırıcı haline getirdik. On binlerce dozu hızla imal edip kolonilerimizde kullandık ve büyük başarı sağladık. Arkasından bindik arabaya Türkiye'ye dağıtmaya gittik. Adana'dan başlayıp bütün Akdeniz sahilini geçtik. Antalya'ya gelene kadar elimizde ilaç kalmadı. Binlerce doz yetmiyordu, yüz binlerce doz belki daha fazlasını yapmak lazımdı fakat yapamıyorduk. Sonradan o ilacı çok miktarda üretecek bir atölye kuruldu Kazan'da. Yani ben bir çamaşır makinesiyle yaparken, bu sefer 7-8 çamaşır makinesiyle üretim yapar hale geldi.

TKV'nin başka ne tür kalkınma çalışmalarında yer aldınız?

Mesela Türkiye'de yemeklik mantarı ilk biz ürettik bir köyde.

Köy kadınlarıyla ilgili proje biçki-dikiş kursuydu. Ama bunun yanında köy kadınlarının dünyasını etkileyecek dersler de veriliyordu. Seyahatler vardı; kadınların farklı dünyaları görmeleri için geziler organize edilirdi. Her

sene beş köyde yapardık. 5-6 sene boyunca 30'a yakın köyde devam etti. Çubuk'un kuzey köyleriydi çalışmaların yapıldığı yerler. Şimdi o köyler göç vermiş durumdadalar, büyük ölçüde oradaki tarlalar da boş durumda. Artık vişne toplayacak insan bile kalmadı.

Biyogaz projesi de şöyleydi: toprağın altına biyogaz tesisi yapılır. Bir kapağı vardır. O kapaktan 2-3 günde bir sığır gübresi atarsınız. Bu sizin mutfak ve sıcak su ihtiyacınızı karşılayacak gazı

sağlar. Fakat gübreyi atmak lazım onun içine. Kim atar bunu? Ya gelin atar, ya evdeki çocuklardan biri atar. Ama ortada başlayan bir göç meselesi var, dolayısıyla gelin de yok çocuk da yok! Bir bakıyorsunuz iki ihtiyar kalmış, onlar da bu işi yapamıyorlar. İş sönüyor gidiyor. Böylece yaptığımız 5-10 tane biyogaz tesisimiz çalışmaz duruma geldi. Çünkü nüfus yapısı değişti.

Bu arada Köy-Tür ile sıkı temasımız vardı. Birlikte Çubuk'ta anaç tavuk yetiştirme çalışmaları yaptık. Yumurta üretecek tavukların ayrı bir teknoloji ile

üretilmesi gerekir. Karışık bir konudur fazla detayına girmeyim ama o anaçların bir süre sonra elden çıkarılması gerekir. Çünkü çok iridirler ve yumurta yarmaları düşer, yani az sayıda yumurta yaparlar. Bunlar elde kalıyordu, ne yapacağınız diye düşünürken sucuk yapmaya karar verdik. Yaptık ve çok beğenildi. Başkaları da yapmaya başladı. Arkasından bir de pastırma yapmamı istediler. Yaklaşık 2 sene uğraştım tavuk eti pastırması yapmak için. Sonunda başarılı oldum ve eşimle birlikte bir sanayii tesisinden yer satın alıp on sene boyunca üretim yaptık.

Türkiye'ye açık besi sistemini yerleştirmek için de çok emek verdiğinizi biliyoruz. Nasıl gelişti ve hangi mesafeleri kat ettiniz? Kısaca hikâyesini anlatır mısınız?

90'lı yıllarda TKV'de bir Amerikalı grup, Türkiye'de besiciliğin gelişmesini desteklemek üzere bir proje yapmak istiyordu. Bunun için eğitime Amerika'ya gittim, orada besiciliği, açık besi sistemini öğrendim. Bir çiftlik kurdum finansmanını Amerika sağladı. Çiftlikte hayvanlar kış-yaz dışarıda duruyorlardı. Köylüler geceleri gelip bu hayvanlar dışarda soğukta ölmüyor mu diye kontrol ediyorlardı. Açıkta besi konusunda Amerika'da eğitim alan Türk arkadaşlar arasında en az eğitilmiş bendim. Gerçekten ne kadar bilgisiz olduğumu orada fark ettim. Besicilik doktorluk gibi, bilgi isteyen çok ciddi yaklaşılacak bir konudur Amerika'da. Bizim gibi küçük işletmeleri ciddiye bile almıyorlar. Bin baş hayvandan başlayan besi işletmelerini kaydediyorlar, onlarla ilgileniyor Amerika Tarım Bakanlığı. Ve işin başındaki kişiler de büyük ölçüde bilgili, eğitilmiş kişiler.

Yenilikçi konulara çok zaman ve emek sarf etmişsiniz. Tüm bu çalışmaların zorlukları ya da başarıları nelerdi?

Başında zaten işin hesabını yapıp giriyorsun. Mesela vişnecilikte karşılaştığım en önemli güçlük şu olmuştu; ben vişne ziraatini bodur vişne üzerine yapmak isterdim, yani kolaylıkla toplanabilecek vişne ağaçları yetiştirelim isterdim, fakat köylüyü ikna edemedim.

Neden ikna olmadılar?

Ağaçlar küçük olursa hayvanlar gelir hemen yer, yabancılar gelir vişneleri toplar gider gibi gerekçelerle yanaşmadılar. Şimdi hepsi, keşke yapsaydık, diyor ama iş işten geçti artık. Ortam değişti. Ağaçlar büyüdü artık onlar bodur olmaz. Başta dikerken yapılacaktı o iş. Bodur

ağaçtan meyve toplaması kolaydır. Bir dönüme daha fazla meyve ağacı girer, yani ekonomisi iyidir. Bizim için önemliydi ama başaramadık köylüyü ikna edemedik. Görmedikleri bir şeydi sonuçta. Üzüm fidanı gibi vişne ağacı yetiştirmek mümkündü, dünyada şimdi çoğunlukla bu şekilde yapılıyor.

Bunca çalışmada en önem verdiginiz husus nedir?

Kalkınmaya dönük çalışmalar iki kişinin yapacağı iş değil, ekip işidir. Bir kişinin iyi bir insan olması yetmiyor. Ekibinizin olması lazım.

İcatlar çok önemli ama onun sürmesi için kullanıcıların kapasiteleri de önemli anladığım kadarıyla. Çünkü kırsal bir bölgedesiniz ve ürettiğiniz icatları kullanacak insanlar belli ve siz her zaman yanlarında değilsiniz, olamazsınız. Burada eğitim giriyor devreye değil mi?

Evet kesinlikle. Bizde bilginin önemi yok. Mesela besiciliği herkes bilir. Zannediyorlar ki hayvanı al, boynundan bir yere bağla o orda şişmanlar. Şişmanlıyor evet ama geliri ne gideri ne? Onun hesabı yapılmıyor. Biz burada, işi bildiğini sanan insanlar olarak kilo hesabı yaparken; Amerika'da mikro gramlar üzerinden hesap yapıyor, vitaminlerin hesabı yapıyor. Bakın bu konuda bir örnek vereyim. Amerika'dayken her sabah kamyonun arkasına yonca balalarını doldurup, araziye gidiyor ve meraya bırakıyorduk. Merada da ot ot diz boyu. Yahu diyorum bu adamlar deli mi ne. Burada zaten bu kadar ot var. Bir git, iki git derken kızmaya başladım. En sonunda dayanamadım sordum, bana "Eşref, bunların içerisinde e vitamini yok. E vita-

mini olmasa ne işe yarar ki bu ot?" dediler. Aynen öyle; besicilikte tuz hiçbir şeydir, ama tuzun içerisindeki sodyum olmazsa verdikleriniz hiçbir işe yaramaz. Kumunuz var, çimentonuz var, ama su yoksa o betonu yapamazsınız. Hâlbuki su değersiz madde. Beside de durum böyle. Eğer o ufacak bir madde noksan ise hayvan et tutmaz. İsterseniz pirzola verin tutmaz. Ben bunu Amerika'da öğrendim ama burada zor anlatıyorum. Çünkü ön bilgi yok; vitamin bilgisi, mineral bilgisi vs. yok.

Sizce gençler projelerini, fikirlerini kalkınma ve sosyal kalkınmaya yönelik yoğunlaştırmak için nereden başlamalı, neler yapmalılar?

Gençlere söyleyeceğim şu: başarısız olmaktan korkmasınlar, tabi biraz şans da lazım ama ekip son derece önemli. Mesela TKV benim için çok büyük bir gruptu. Bütün arkadaşlarla bir ekiptik; güvenilir, dürüst, çalışkan ve ileriye bakan insanlardı.

Ayrıca mucitlik denemelerinde utanmasınlar. Mesela bana "koskoca

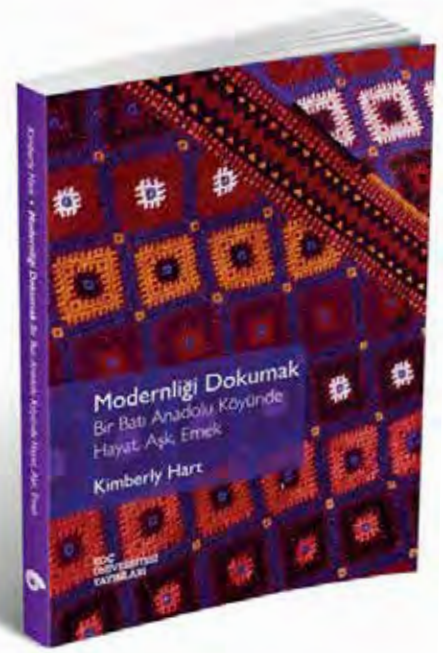
herif kaç yaşına gelmiş ne yapıyor" diyorlar, desinler hiç aldırma. Gençler de aldırmasınlar, bir davanın peşinde uğraşsınlar ama etik konusu çok önemli. Bir de gelişmelere açık olsunlar. Mesela bununla ilgili kısa bir anımı aktarayım. Açık besi işletmesini yaptığımız sıralarda bir İtalyan ortağım vardı. 5-10 sene beraber çalıştık. Sonunda Türkiye'de açık besicilikle ilgili ilerleme kaydettik, ama çok yavaş oldu. Bir gün bana, "Eşref sen Amerikalıdan iyi çalışıyorsun, benden iyi çalışıyor-

sun. Ama şu besiciliği İtalya kadar bile yapamadık burada. Biz İtalya'da bundan 15 sene önce Türkiye gibi geri kalmış bir şekilde besicilik yapardık, ama bir grup Amerika'ya gidip gördük orada nasıl yapılıyor. 5 seneye kalmadan her yer değişti. Bugün bütün İtalya, Amerikan teknolojisi kullanıyor. Ama burası 10 seneye yakındır doğru dürüst gelişemedi. Neden?" dedi. Bir şey diyemedim. Toplum olarak tutucuyuz sanırım. O yüzden gençlere en önemli tavsiyem; kesinlikle gelişmelere açık olsunlar.

EV İŞİNİN ÜCRETLİ EMEĞE DÖNÜŞÜMÜ

Modernliği Dokumak

Hazırlayan: Cemre Yaşkeçeli

Kimberly Hart'ın Manisa'nın Yunt Dağı'nda bulunan Örselli Köyü ile tanışması 1998 yılındadır. 2000 yılında araştırma izni ve burs alarak köye geri dönüşünün anlatımıyla başlayan kitap, Doğal Boya Araştırma ve Geliştirme Projesi (DOBAG) kapsamında uygulanan ve de yalnızca kadınların ortak olduğu halı dokuma ve pazarlama kooperatifinin "katılımcı-gözlemci" yöntemi on yıl (1998-2008) boyunca araştırıldığı etnografik bir çalışmanın sonuçlarını ve değerlendirmelerini aktarmaktadır. Kitap, kooperatifin kurulmasından sonra meydana gelen gelişmeler, köyde toplumsal hafıza ve gelenek fikrinin kurgulanması, toplumsal cinsiyet, iktidar, hane ilişkileri ve İslami pratikler gibi ana temalar ve 'Meydan okunan gelenek', 'Bir kadın kooperatifinde çatışmalar ve açmazlar', 'Görücü usulü aşk', 'Dindarlığın icrası ve İslami modernlik', 'Evden kaçmanın ekonomisi' bölümlerinden oluşmaktadır.

Hemen hemen her evde bir halı dokuma tezgâhının bulunduğu köyde, kadınların kişisel ve aile ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıkları halı dokumacılığı, geleneksel ve otantik ürünlere olan ilginin artmasıyla birlikte, dokumacılığın pazarın ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak evrilmesi ve daha sonra toplumsal değişime ayak uyduramayarak gerilemesinin öyküsü bu...

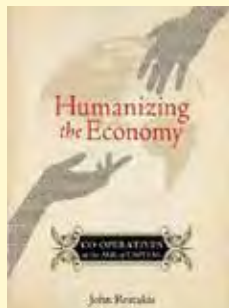
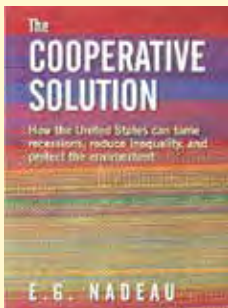
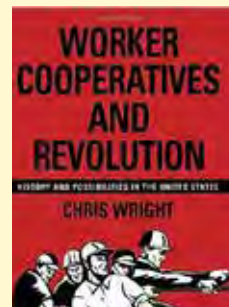
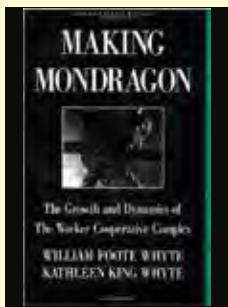
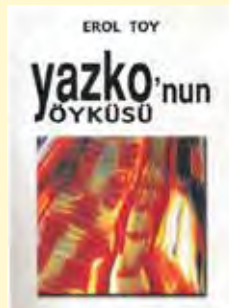
İçlerinde yabancıların da bulunduğu bir grubun, köylülere doğal iplik boyama yöntemlerini öğretmesi ve kurulan bir kooperatifle birlikte dönüşen köy yaşamı ve köylüler bu kitabın temel araştırma konusunu oluşturmaktadır.

Kooperatife, sadece evli kadınların ortak olması, fakat buna karşın muhasebesinin ve yöneticiliğinin bir erkek

tarafından gerçekleştiriliyor olmasından dolayı kooperatif, çok sayıda feminist araştırmacının da merak konusu olmuştur. Bu konuda araştırmacının açıklaması ise; "kooperatifi birbirini tamamlayan kadın ve erkek rolleri aracılığıyla, iktidarın yaşa ve medeni duruma göre dağıtıldığı bir aile gibi yönetmek, çatışmalardan kaçınmayı sağlıyordu" şeklindedir.

Hart, halı ve çeşitli dokumalardaki değişimden ve köyde yeni teknoloji ve yöntemlerin kullanımından söz ederken "gelenek" ve "modernlik" kavramlarının ideolojik yüküne dikkat çekiyor. Bu insanların daha esnek ve pratik bir modernlik fikrine sahip olduklarını ileri sürerken, çalışmasının esas gösterdiği, toplumsal değişimi ve "eskiden" "yeniye" geçişi nasıl gördüğümüz ve değerlendirdiğimizdir. Böylece değişim denen olgunun öyle bir çırpıda gerçekleşmediği ve görülemediği bir kez daha ortaya çıkıyor. Daha önemlisi değişimin yönünün hep ileriye doğru olduğu şeklindeki yaygın fikrin de ne kadar yanlış olabileceğini bizlere gösteriyor.

Kooperatifi çöküşe götüren hikâyenin başlangıcı ise, yöneticisi ve hesaplarını tutan Ahmet Bey'in ölümünden sonra dokumacılara kardan pay verilmemesi ile çalışmaya isteksiz işçiler haline gelmeleri olmuş. "Çalışan" konumuna dönüşen kadınlar, yaşadıkları ayrımcılığın farkında olduklarını, fakat bunun sebeplerini toplumsal cinsiyet eşitsizliğine değil, coğrafi şartlara bağladıklarını ve bu durum sonucunda pek çok kadının halı dokuma işi bıraktığından bahsediliyor; "Kooperatifin çöküşü köylülerin kırsal yaşama ve kent hayatının avantajlarına dair analizleriyle yakından bağlantılıydı."

TOMRUK

“...bu çay geriye akmaz...”

Türk Sinemasına öyküleri en çok uyarlanan yazar olarak bilinen Osman Şahin’in kaleme aldığı Tomruk adlı öykü, Şerif Gören’in yönetmenliği, Kadir İnanır, Serpil Çakmaklı, Yaman Okay, Selçuk Özer ve Hayati Hamzaoglu’nun oyunculukları ile beyaz perdeye uyarlanmıştır. 1982’de Muğla’nın Dalaman ilçesinde çekilen film 1983 yılında 20’ncisi düzenlenen Antalya Film Festivali’nde “En İyi 3. Film” ve “En İyi Görüntü Yönetmeni” (Orhan Oğuz) ödüllerini almıştır. Özetle iki can arkadaşın dostlukları ve aşkları üzerinden tomruk taşımacılığını ve işçiliğini anlatmaktadır.

Aköprülü Kürşat Çavuş (Kadir İnanır) ve Deli Ormanlı (Selçuk Özer) çocukluklarından beri yedikleri içtikleri ayrı gitmeyen iki can arkadaştır. İki dost bölgedeki birçok erkek gibi tomruk işçiliği yapmaktadırlar. Deli ormanlı, Taşıyıcılar Kooperatifinin Başkanının kızı Gülçiçek’e karşılıksız bir şekilde âşıktır. Ancak filmin ilerleyen dakikalarında Gülçiçek’le Kürşat Çavuş birbirlerine sevdalanırlar. Bu aşk üçgeninde Kürşat Çavuş’la Deli Ormanlı’nın dostlukları büyük bir sınav verir. Ancak filmin derdi bu aşk hikâyesinden çok daha fazlasıdır. Filmde insanın doğaya karşı verdiği mücadele ve fiyat kırmak isteyen işveren ile işçiler arasındaki mücadele de anlatılmaktadır.

İşçilerin hazırladığı tomrukların depolama sahasına taşınması, Taşıyıcılar Kooperatifine bağlı kamyon-

cular tarafından gerçekleştirilmektedir. Fakat bir gün işveren Kerim Bey, Kooperatif Başkanının mazot fiyatlarını gerekçe göstererek itiraz ettiği taşıma ücretlerini yükseltmeye gitmeyince Kooperatife bağlı onlarca kamyoncu, tomruk taşıma işini bırakır.

Tomrukları ortada kalan Kerim Bey, işin çözümünü eski usule dönmekte bulur ve Katrancı Veyssel ile Kürşat Çavuş’tan tomrukların tıpkı eskiden olduğu gibi çayda yüzdürülerek taşınmasını ister. Filmin buradan sonraki akışı hayatın içinden pek çok çelişkiyi yormadan, kasmadan, abartılı oyunculuktan uzak, son derece yalın ama tüm ağırlığıyla his-

settirerek vermektedir. Tomrukların taşınması işinde geleneksel-modern çelişkisi çok net okunurken, her iki üretim biçiminde de işçi-işveren ilişkisindeki sömürü de olanca çarpıcılığıyla gözler önüne serilmektedir.

Filmin başından sonuna ele aldığı ve aslında filmin üzerinde temellendiği unsurlardan en önemlileri dayanışma, işbirliği ve bağlılıktır. Kaçırılan Gülçiçek’in bulunması için seferber olan Kooperatif ortağı kamyoncular geleneksel dayanışma ve birbirlerine bağlılığı çok net gözler önüne sererken; akan çayda yüzlerce tomruğa sahip çıkarak onları taşımaya çalışan Kürşat Çavuş, Deli Ormanlı, Veyssel Dayı ve oğlu iş bölümüne dayalı olarak olağanüstü bir dayanışma ve işbirliği sergilerler.

Film, tomruk taşıma sahneleri ve bu sıradaki hayatta kalma mücadelesiyle gerek çekimleri gerek ortaya konan oyunculukla Türk sinemasında bir mihenk taşı olmuştur. Anadolu’nun ücra bir köşesindeki tomruk işçiliği ve çalışma koşullarını ortaya koyması açısından, toplumsal olanın sinemada kendine yer bulmasını sağlaması, filmi önemli kılan noktalardan biridir. Kimi diyalogları ve sahneleriyle sakince izleyerek içinizi ısıtacak, kimileriyle ise heyecanlanacağınız, gerileceğiniz; kısacası hayatın içinden insana dair pek çok duyguyu yorulmadan yaşayacağınız bir başyapıt: TOMRUK

A photograph of a young child with dark hair, wearing a bright yellow long-sleeved shirt and dark pants, standing in a white-framed window of a rustic stone building. The child is looking out and has their hands near their face. The building's exterior is made of rough, grey stone with some grey plaster around the window. A black wire runs horizontally across the foreground. The background shows a clear sky and some distant structures.

büro **hümanist**

www.humanistburo.org • 0(212) 244 68 41

**SOSYAL KALKINMAYI
DESTEKLİYORUZ!**

“Çocuğa karşı şiddet savunulamaz, kabul edilemez ve çocuğa karşı her ortamda her türlü şiddet önlenabilir.”

Birleşmiş Milletler Çocuğa Karşı Şiddet Araştırması, 2006

Çocuğa Karşı
Şiddeti Önlemek İçin
Ortaklık Ağı